

**Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки.
Відлення інституту Дослідів Волині у Вінніпезі при СНУ
Волинська обласна редакційна колегія тому «Зводу пам'яток історії та
культури Волинської області»**

Бондаренко Геннадій Васильович

**Луцьк у пам'ятниках і пам'ятних знаках. Історичні події
та постаті**

Луцьк 2013

З М І С Т

Вступ

1. Історичні події та постаті у пам'ятниках Луцька

2. Вшанування історичних постатей та важливих подій у пам'ятних, меморіальних та інформаційних дошках Луцька

3. Біографії

Висновки

ВСТУП

Підготовка тому «Зводу пам'яток історії та культури Волинської області», робота над різними документами і матеріалами дає можливість створення окремих публікацій у вигляді путівників, довідників, буклетів тощо, які сприяють популяризації історії та культури краю, вивченню, дослідженню та охороні пам'яток. У книзі подаються відомості про архітекторів і скульпторів, про час встановлення пам'ятки.

Таким є це видання, яке охоплює більшість пам'яток, що стосуються Луцька. У ньому представлено всі сучасні пам'ятники, пам'ятні знаки, меморіальні дошки тощо. Паралельно ведеться розповідь про історичні події та постаті.

1. Історичні події та постаті у пам'ятниках Луцька

Здобуття Україною незалежності у серпні 1991 р. дало поштовх для розвитку культури нашої держави на національній основі. Змінилися ідеологічні пріоритети, в тому числі й ставлення до пам'яток історії та культури. Так, уже 25 серпня 1991 р. виконком Луцької міської ради ухвалив рішення про демонтаж пам'ятника В. Леніну у центрі міста. Впродовж 1991–1992 рр. на Волині були в основному демонтовані й зняті з-під охорони держави пам'ятники, що не мали історико-культурної цінності. У Волинській області у 1990 р. охоронялося понад 100 пам'ятників мистецтва, з яких понад 80 – В. Леніну – символу радянської комуністичної влади¹. У Луцьку були демонтовані всі військові монументи з літаком, танком, гарматою.

Частина пам'ятників радянського часу залишилися і тому їм приділено увагу в цій публікації як важливому свідченню історичної пам'яті, яка формувалася під впливом політичного мислення у руслі комуністичної ідеології. Серед них залишилися в граніті та бронзі імена Степана Бойка (див с.) (скульптор А. Неверов) – діяча КПЗУ² (фото 1), пам'ятник якій був

нещодавно зруйнований, і робітникові – символу праці, біля електроапаратного заводу (фото 3). У Луцьку в радянський час було встановлено ще кілька пам'ятників, якими вшановано жертви Другої світової війни. Один із них – у Старому місті в кінці вулиці Драгоманова понад р. Стир – на місці розстрілу учасників луцького антифашистського підпілля 1941–1944 рр. (фото 4). Інший – в районі вулиці Гнідавської на пагорбі – символічний гранітний камінь з написом «Жертвам фашизму від громадян міста Луцька»⁴. Поруч нещодавно насипано дві символічні могили і встановлено дерев'яні хрести з написами. На одному – «Братська могила жертв другої світової війни (Кількість похованих не встановлено)», на іншому – «Братська могила жертв фашизму 1941–1942 рр. Тут перепоховано останки 370 військовослужбовців» (фото 5).

У 1990 р. в районі цукрового заводу, біля села Полонка, створено меморіал жертвам геноциду і відкрито пам'ятник на трьохметровому насипаному пагорбі. На плитах із лабрадориту, базальту і габро вибиті тексти на українській мові, на ідиш та івриті: «Жертвам фашистського геноциду від лучан», «На цьому місці, в серпні 1942 року німецько-фашистськими загарбниками розстріляно 25658 громадян єврейської національності – жителів Луцька та околиць. Вічна Вам пам'ять» (фото 6). До 1990 р. на цьому місці були встановлені пам'ятний стовп (1944 р.) та пам'ятник із залізобетону (1986 р.)⁵ З 1964 р. стоїть у районі цукрового заводу пам'ятник Тарасові Шевченку (див.с.) – перший у Волинській області⁶ (фото 7). У трьох пам'ятниках прославлено ім'я Лесі Українки (див. с.). Вони розташовані: один – у парку культури і відпочинку з 1966 р. (скульптор Лев Муравін, архітектор Ростислав Метельницький)⁷ (фото 8), другий – на Театральній площі з 1977 р. (скульптори Микола Обезюк, Андрій Німенко, архітектор Валентин Жигулін та Сергій Кілесо)⁸ (фото 9); третій – погруддя, встановлений у 1986 р., біля корпусу № 1 Волинського національного університету (скульптор Галина Кальченко)⁹ (фото 10).

Найбільшим пам'ятко-архітектурним комплексом Луцька (7500 кв. м.) є Меморіал Вічної Слави, відкритий 29 жовтня 1977 р.¹⁰, який поступово наповнюється новими пам'ятками історії краю. Авторами є народний художник УРСР, скульптор М. Вронський, архітектор В. Грезділов, а співавторами – Г. Бородін та Г. Годлевський. У центрі Меморіалу сорокаметровий обеліск з чорного граніту, який увінчує двометровий, покритий золотом орден Перемоги. Біля підніжжя обеліска дев'ятиметрова бронзова скульптура жінки з лавровою гілкою у лівій руці. Перед нею горить вічний вогонь. На бічних гранях обеліска – вилиті з бронзи два горельєфи: визволителів Луцька і народних месників (фото 11, 12).

Напроти Меморіалу зі сторони вулиці Шопена – також алея з іменами Героїв Радянського Союзу (фото 13). Площу навколо обеліска обрамлює апсида з чорного граніту з викладеними на ній назвами фронтів, армій, корпусів, дивізій, прикордонних загонів та застав, партизанських з'єднань і загонів, які брали участь у захисті та визволенні області. Від центрального обеліска алея веде до центральної братської могили, де на бронзових плитах вилиті прізвища понад 1800 воїнів, які загинули в боях при визволенні міста. На плитах – барельєфи Героїв Радянського Союзу. В центрі братської могили – скульптура смертельно пораненого воїна з автоматом у правій руці (фото 14). Неподалік – плити з прізвищами партійних, радянських, комсомольських працівників, які загинули від рук українських націоналістів у 1944–1949 рр. (фото 15) Трохи далі – плити з прізвищами волинян воїнів-інтернаціоналістів, які брали участь у різних військових конфліктах, починаючи з Іспанії, і які загинули в Афганістані (фото 16). У березні 2002 р. поруч відкрито пам'ятник загиблим воїнам-афганцям. Центральними фігурами монумента є гранітна стела, проріз якої зображує хрест, а біля його підніжжя – посивіла мати, що оплакує героїв. Скульптор – Олег Байдуков, архітектор – Андрюш Бідзіля¹¹ (фото 17). Поруч – плита в пам'ять волинян останнього воєнного призову, які загинули у саратовських таборах від тяжкої праці, голоду і хвороб (фото 18).

У західній частині Меморіалу – стіна Скорботи з назвами 107 спалених окупантами сіл, відомостями про загальні втрати населення області у війні, знищення військовополонених та горельєфом «Прокляття фашизму» (фото 19). Напроти встановлено пам'ятник, відкритий 24 березня 2002 р., яким вшановано трагічну долю українців Холмщини, Підляшшя, Надсяння, Лемківщини, Бойківщини¹² (фото 20).

22 серпня 2008 р. на Меморіалі відкрито пам'ятник ліквідаторам аварії на ЧАЕС та постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи 26 квітня 1986 року. Скульптор – Василь Гурмак¹³ (фото 21).

Слід наголосити, що державницькі пріоритети у Луцьку яскраво проявились ще на зорі нашої державності. Так, уже в листопаді 1992 р. встановлено пам'ятник у вигляді стели з зображенням тризуба на місці поховання генерала армії УНР Олекси Алмазова (див. с.) (1879–1936)¹⁴ (фото 22). За часів радянської влади його могила була зруйнована і лише в 1989 р. тут встановлено дубовий хрест, який простояв до часу відкриття нового пам'ятника. Приблизно, в той самий час поруч встановили ще одну пам'ятну стелу – пілотам Української Народної Республіки (фото 23) (сквер навпроти гімназії № 4, пр. Волі).

5 березня 1995 р. – перед головним корпусом Волинського університету відкрито пам'ятник Т. Шевченку, споруджений на пожертви громадян (пр. Волі, 13). Скульптор – Едвард Кунцевич, архітектори – Олег Стукалов та Андрюш Бідзіля (фото 24). Існує версія, що в 1846 р. у складі Київської археографічної комісії у цьому краї перебував поет¹⁵.

23 квітня 2000 р. – біля Луцької міської ради відкрито пам'ятник покровителю міста Святому Миколаю (вул. Б. Хмельницького). Скульптор – Ярослав Скакун, архітектор – Андрюш Бідзіля¹⁶ (фото 25). 2000 р. – на колишній площі Ринок у Старому місті біля Покровської церкви відкрито пам'ятний знак на честь двохтисячоліття Різдва Христового. Скульптор – Микола Сівак¹⁷ (фото 26).

22 серпня 2001 р. – до 10-ї річниці незалежності України на Київському майдані відкрито пам'ятник “Борцям за волю і незалежність України”¹⁸ (фото 27). Згодом, 2 листопада 2001 р., на перетині проспектів Грушевського і Перемоги відкрито бронзовий пам'ятник Голові уряду УНР Михайлові Грушевському (див. с.) (1866–1934). Скульптор – Ярослав Скакун, архітектор – Андрюш Бідзіля¹⁹ (фото 28).

Крім цього у Старому місті (вул. Кафедральна) є цілий комплекс пам'ятних знаків, які свідчать про один із злочинів радянської влади у перші дні Великої Вітчизняної війни – розстріл кількох тисяч в'язнів Луцької в'язниці. На одній із пам'ятних плит – застережливий напис для нащадків «Тим, хто прийде після нас. Ми полягли за Вашу Свободу. Бережіть її! 23 червня 1941». Неподалік, власне біля стіни колишньої в'язниці (нині тут монастир), – дерев'яний хрест, під яким напис на плиті «Розстріляним в'язням Луцької тюрми 23–24 червня 1941 року». На стіні внутрішнього двору монастиря знаходиться цілий ряд пам'ятних дощок з прізвищами розстріляних в'язнів та назвами населених пунктів, де вони мешкали. Під ними – плита з написом «Пам'ять людська не забуде повік Братських могил стогін і крик. 23 червня 1996». У 2004 р. біля костелу Св. Петра і Павла на вшанування загиблих споруджено пам'ятник. Архітектор – Андрюш Бідзіля (фото 29, 29а).

Цікавою для мешканців та гостей міста є скульптура солдата Швейка – гумористичного персонажу книги Ярослава Гашека, розташована на вулиці Лесі Українки біля пивного бару (фото 30).

Пам'ятник Героям Крут, що у Луцьку на вулиці Героїв Крут (одна з відгалужень Дубнівської), було відкрито 23 серпня 2006 року. Він став першим у Західній Україні пам'ятником юнакам, що загинули у бою на станції Крути 1918 року. Курган із залізним хрестом і табличною "Героям Крут – борцям за незалежність України!" було відкрито за ініціативи директора підприємства «Шлях» Івана Мирки на території цього підприємства. За словами Івана Мирки, таке рішення прийняв трудовий

колектив підприємства. Безпосереднім же поштовхом стало те, що в бою під Крутами загинув його рідний дід Михайло Мирка (фото 31).

Процес створення і встановлення нових пам'ятників продовжується. У районі 33-го кварталу біля Будинку урочистих подій буде встановлено пам'ятник Степану Бандері, біля обласної бібліотеки по вулиці Шопена – пам'ятник Олені Пчілці (див. с.), ім'я якої вона носить, а біля Хрестовоздвиженської церкви у Старому місті – пам'ятник християнському милосердю, як вдячність волинянам, які рятували від голоду людей з інших регіонів України у повоєнний час.

Багато в обласному центрі не тільки пам'ятників, а й пам'ятних знаків, дощок меморіальних та інформаційних, які вшановують важливі події та видатних діячів України і Волині. Їхнє представлення в окремій публікації дозволить зрозуміти весь ареал історичної пам'яті, який вони засвідчують в межах Луцька.

Таким чином, роки української державності для Луцька стали поверненням до національної пам'яті, часом вшанування видатних особистостей та важливих подій нашої історії у зразках монументального мистецтва. Завдяки цьому теперішні та майбутні покоління дізнаються про такі сторінки нашої історії, про які ще не так давно не було прийнято згадувати. А це спонукає замислитись над нашою такою непростю історією. Однак і досі ще багато імен та подій чекають повернення із забуття та належного пошанування.

У нових умовах природнім та цілком закономірним стало встановлення в обласному центрі пам'ятників, пам'ятних знаків, дощок меморіальних та інформаційних, які вшановують важливі події та видатних діячів України і Волині. Їхнє представлення у цій публікації дозволить зрозуміти ареал історичної пам'яті, який вони засвідчують в межах Луцька.

Фото 1. Пам'ятник Степанові Бойку

Фото 2. Пам'ятник Лесі Українці на Театральному майдані

Фото 3. Погруддя Лесі Українки біля корпусу № 1 СНУ

Фото 4. Пам'ятник Лесі Українці у парку культури та відпочинку м. Луцька

Фото 5. Центральний монумент Меморіалу Вічної Слави

Фото 6. Стіна Плачу на Меморіалі, де згадано 107 спалених сіл

Фото 7. Воїнам-інтернаціоналістам на Меморіалі Вічної слави

Фото 8. Загиблим у Саратовських таборах войнам останнього воєнного призову

Фото 9. Памятник Т. Шевченку в Луцьку у мікрорайоні Вересневе

Фото 10. Пам'ятник українцям Холмщини, Підляшшя, Надсяння, Лемківщини, Бойківщини.

Фото 11. Пам'ятник ліквідаторам та постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Фото 4. Пам'ятник Тарасові Шевченку

Фото 5. Пам'ятник Святому Миколаю.

Фото 6. Пам'ятник Михайлу Грушевському.

Фото 7. Памятник Олені Пчілці

Фото 8. Скульптура Швейка на вулиці Лесі Українки біля пивного кафе.

Фото 9. Пам'ятник борцям за незалежність

Фото 10. Пам'ятний знак 2000-літтю християнства

Фото 11. В'язням Луцької тюрми

Фото 12. Хрест і плита у пам'ять загиблих в'язнів Луцької в'язниці

Фото 13. Пам'ятний знак луцьким підпільникам-антифашистам розстріляним 1941 - 1944 р.

Фото 14. Пам'ятник Миколі Івановичу Теодоровичу

Фото 15. Пам'ятний знак Прикордонникам охоронцям нашої вітчизни

Фото 16. Пам'ятний знак Вязням Луцької тюрми

Фото 17.

2. Вшанування історичних постатей та важливих подій у пам'ятних, меморіальних та інформаційних дошках Луцька

Багато в Луцьку встановлено дощок пам'ятних, меморіальних, та інформаційних, які вшановують важливі події та видатних діячів України і Волині. Їхнє представлення в окремій публікації дозволить зрозуміти весь ареал історичної пам'яті, який вони засвідчують в межах Луцька.

Роки української державності для Луцька стали поверненням до національної пам'яті, часом вшанування видатних особистостей та важливих подій нашої історії у зразках монументального мистецтва. Завдяки цьому теперішні та майбутні покоління дізнаються про такі сторінки нашої історії, про які ще не так давно не було прийнято згадувати. А це спонукає замислитись над нашою такою непростю історією. Однак і досі ще багато імен та подій чекають повернення із забуття та належного пошанування.

У нових умовах природнім та цілком закономірним стало встановлення в обласному центрі пам'ятників, пам'ятних знаків, дощок меморіальних та інформаційних, які вшановують важливі події та видатних діячів України і Волині. Їхнє представлення у цій публікації дозволить зрозуміти ареал історичної пам'яті, який вони засвідчують в межах Луцька.

- 25 вересня 1992 р. – на приміщенні колишньої гімназії відкрито меморіальну дошку видатному українському математику-академіку Михайлові Кравчуку (див. с.) (1892–1942). На початку березня 2009 р. її було замінено іншою – відреставрованою (Волі, 2).
- Листопад 1992 р. – встановлено пам'ятник у вигляді стели із зображенням тризуба на місці поховання генерала армії УНР Олекси Алмазова (1879–1936). За часів радянської влади його могила була зруйнована і лише в 1989 р. на цьому місці встановлено дубовий хрест, який простояв до часу встановлення нового пам'ятника²⁰. Очевидно, приблизно в той самий час

поруч встановили ще одну пам'ятну стелу – пілотам Української Народної Республіки (сквер навпроти гімназії № 4, пр. Волі).

- 5 березня 1995 р. – перед головним корпусом Волинського університету відкрито пам'ятник Т. Шевченку, споруджений на пожертви громадян (пр. Волі, 13). Скульптор – Едвард Кунцевич, архітектори – Олег Стукалов та Андрюш Бідзіля. Існує версія, що в 1846 р. у складі Київської археографічної комісії у цьому краї перебував поет^{21; 22}.
- 23 квітня 2000 р. – біля Луцької міської ради відкрито пам'ятник покровителю міста Святому Миколаю (вул. Б. Хмельницького). Скульптор – Ярослав Скакун, архітектор – Андрюш Бідзіля²³.
- 2000 р. – на площі Ринок у Старому місті відкрито пам'ятний знак на честь двохтисячоліття Різдва Христового. Скульптор – Микола Сівак.²⁴
- 22 серпня 2001 р. – до 10-ї річниці незалежності на Київському майдані відкрито пам'ятник “Борцям за волю і незалежність України”²⁵.
- 2 листопада 2001 р. – на перетині проспектів Грушевського і Перемоги відкрито бронзовий пам'ятник першому президенту УНР Михайлові Грушевському (1866–1934). Скульптор – Ярослав Скакун, архітектор – Андрюш Бідзіля²⁶.
- 2001 р. – за ініціативою Союзу Українок на стіні Хрестовоздвиженської церкви встановлено меморіальну дошку видатній українській діячці, фундаторці Київського братства та Луцької братської церкви, уродженці Волині Галшці Гулевичівні (див. с.) (1575–1642)²⁷.
- Березень 2002 р. – на Меморіалі відкрито пам'ятник загиблим воїнам-афганцям. Центральними постатями монумента з іменами загиблих є гранітна стела, проріз якої зображує хрест, а біля його підніжжя – посивіла мати, що оплакує героїв. Скульптор – Олег Байдуков, архітектор – Андрюш Бідзіля²⁸.
- Листопад 2002 р. – до 300-річчя страти українського поета і громадського діяча, братчика Луцького Хрестовоздвиженського братства Данила Братковського (див.с.) (р. н. невід. – 1702) біля місця страти встановлено

горельєф і меморіальну дошку (вул. Драгоманова, 1). Скульптор – Ірина Дацюк²⁹.

- 24 грудня 2002 р. – на честь 65-річчя від дня народження видатного політичного діяча, лідера Народного Руху України В'ячеслава Чорновола (див. с.) (1937–1999) відкрито пам'ятну дошку (вул. В. Чорновола). Скульптор – Ірина Дацюк. Пізніше вона була трішки допрацьована, тому що в первозданному вигляді мала ряд недоліків³⁰.
- 24 березня 2002 р. – на Меморіалі відкрито пам'ятник, яким вшановано трагічну долю українців Холмщини, Підляшшя, Надсяння, Лемківщини, Бойківщини.
- 2002 р. – встановлено меморіальну дошку В'ячеславу Липинському (див. с.) (1882–1931) на будинку, в якому жила родина його брата (вул. Б. Хмельницького, 10). Скульптор – Ірина Дацюк³¹.
- 2002 р. – під стінами Хрестовоздвиженської церкви (вул. Д. Галицького) встановлено наземний надгробок першим братчикам Луцького Хрестовоздвиженського братства, які поховані в крипті та біля церкви. На плиті є прізвища відомих братчиків.
- Травень 2003 р. – встановлено меморіальну дошку українському письменнику, лікарю, громадсько-політичному діячеві, викладачу Луцької української гімназії в 1927–1932 рр. Модесту Левицькому (див. с.) (1866–1932) (вул. Б. Хмельницького, 12). Скульптор – Ірина Дацюк³².
- Грудень 2003 р. – відкриття пам'ятної дошки, присвяченої 750-літтю коронування Данила Галицького (див. с.) (початок вул. Д. Галицького). Скульптор – Ірина Дацюк³³.
- Грудень 2003 р. – відкрито меморіальну дошку поету-волинянину Олександрові Богачуку (див. с.) (1933–1994) (пр. Волі, 8). Скульптор – Ірина Дацюк³⁴.
- 2004 р. – відкрито меморіальну дошку ліквідатору аварії на ЧАЕС, пілоту-випробувачу, герою Росії Анатолію Грищенку (див. с.) (1937–1990) (пр. Волі, 12)³⁵. Скульптор – Ірина Дацюк. Згодом у зв'язку з нагородженням

(Указом Президента України) А. Грищенка орденом «За мужність» I ступеня (посмертно) напис на таблиці замінено. Щоправда, в ньому є кілька граматичних помилок.

- 15 лютого 2007 р. – на стіні корпусу № 1 Волинського університету імені Лесі Українки (вул. Винниченка, 30) відкрито горельєф відомому вченому, педагогу, ректору Луцького державного педагогічного інституту Нестору Бурчаку (1931–1989). Скульптор – Ірина Дацюк³⁶.
- Серпень 2007 р. – відкрито кімнату-музей «Лесина вітальня». Поруч напис «В цьому будинку в 1890–1891 рр. проживала сім'я Косачів» (вул. Кафедральна).
- Листопад 2007 р. – за ініціативи Волинського крайового братства Святого апостола Андрія Первозваного відкрито пам'ятну дошку, присвячену 390-й річниці Луцького православного братства (вул. Конзилевича, 5)³⁷.
- 22 серпня 2008 р. – на Меморіалі відкрито пам'ятник ліквідаторам аварії на ЧАЕС та постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи 26 квітня 1986 року. Скульптор – Василь Гурмак³⁸.
- Лютий 2009 р. – за ініціативи воїнів-інтернаціоналістів області та Міжнародної асоціації ветеранів підрозділів антитерору «Альфа» відкрито пам'ятну дошку Герою Радянського Союзу, генерал-майору Віктору Карпуніну (див. с.) (1947–2003) (вул. Воїнів-інтернаціоналістів, 1)³⁹.
- Лютий 2009 р. – на стіні Обласної профспілкової бібліотеки відкрито пам'ятну дошку колишньому голові Луцького міськвиконкому, голові Волинської обласної ради профспілок, громадському діячеві, фундатору цієї бібліотеки – І. І. Фуріву (див. с.) (1936–2003) (пр. Молоді, 4).
- 2009 р. – поляку Яну Фіцке (див.с.) – директорові краєзнавчого музею, розстріляного у Катині.

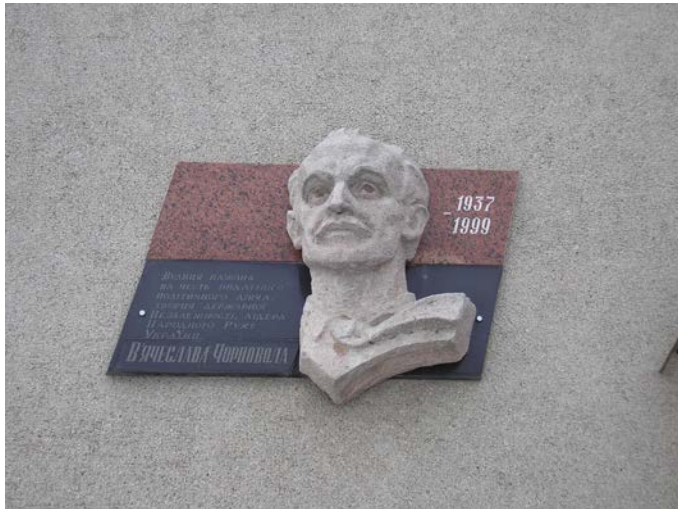
За роки Незалежності у Луцьку також встановлені:

– пам'ятна дошка з написом «В цьому будинку з 1954 по 1991 р. жив і працював перший народний артист України на Волині Канішевський Григорій Митрофанович (див. с.)(1912–1991)» (пр. Волі, 7).

– на стіні синагоги – пам'ятний знак, яким засвічено роль цієї культової споруди як центру духовності, освіти і культури на Волині та пам'ять про десятки тисяч євреїв луцького гетто, знищених фашистами в 1942 р. (вул. Д. Галицького, 33). Скульптор – В. Яковець⁴⁰.

Як бачимо, роки державності позначені у Луцьку поверненням до національного коріння, вшануванням у зразках монументального мистецтва видатних особистостей та важливих, часто трагічних, подій нашої історії. Завдяки цьому теперішні та майбутні покоління дізнаються про такі сторінки нашої історії, про які ще не так давно не прийнято було згадувати. А це спонукає усвідомити та переосмислити нашу минувшину. Однак ще багато імен та подій чекають повернення із забуття та належного вшанування.

3. Біографії

Бойко Степан Іванович, псевд. Степ (7 січня 1901 – 19 листопада 1930) Народився у селі Потуржин Томашівського повіту на Холмщині. У серпні 1915 р. сім'я евакуювалася в глиб Росії. Учасник встановлення Радянської Влади в Казані. У 1918 р. повернувся на батьківщину, створив підпільну молодіжну організацію. Член КПЗУ з 1923 р. У 1929 р. за революційну діяльність відбував ув'язнення у Замості, Красноставі, Любліні й Ленчиці. У 1929 – 1930 рр. – секретар Станіславського, Львівського підміського, Холмського і Волинського окружкомів КПЗУ. Організатор розстріляної поліцією демонстрації робітників і селян 1 травня 1930 р. в Грубешові, керівник селянських страйків влітку 1930 р. у Луцькому, Володимир-Волинському, Горохівському і Ковельському повітах. Восени 1930 р. заарештований (відомий «Луцький процес 57-ми» в 1934 р.), ув'язнений у луцьку тюрму, в якій його закатували.

Т. Г. Шевченко і волинські сюжети

У національній і світовій культурі Тарас Григорович Шевченко є видатним письменником, поетом, художником і мислителем. Перед

нащадками він постає в усій величі генія, що зазнав багато страждань і злетів визнання як при житті. Так і в усі наступні роки заборони, переслідувань і піднесення на рівень національної ідеї та світового визнання. Деякі його твори за життя виходили у перекладі російською мовою раніше ніж в оригіналі.

Геній Шевченка був не лише творчим, але й пророчим, що засвідчує багато творів і серед них “Заповіт”. При цьому його пророцтво було величним і дійовим в усі часи, якщо це стосувалось долі України. Його ідеї підхоплювались митцями і науковцями, мислителями і політиками, доступні були народові. Саме у нього знаходимо відповіді на складні питання історичного процесу, оцінки подій та історичних осіб.

Творчість Т. Г. Шевченка є, зокрема, зосередженням значних цінностей надбань людської думки і духовної культури народів, а тому належить до скарбниці національної і світової культури і буде існувати в історичному часі, допоки існуватиме людство. Історичні сюжети різних епох використовуються ним для окреслення вічних цінностей життя. Тому і проходять крізь його творчість образи як міфічні, так і реальні: Прометей, волхв, перебендя, Ян Гус, Северин Наливайко, Іван Котляревський, Іван Гонта та інші. Багато сюжетів, пов’язаних з українським народом і його історією, доніс геній Шевченка до нащадків у творах пензля і слова. Він став пророком для свого народу, чиє майбуття бачив “у сім’ї вольній, новій”.

Виходець з кріпацької родини Т.Г.Шевченко довів, що людина може мати не тільки талант, але й вільну думку, свободу почуттів і прагнень. Важливо те, що його життя показало незалежність людського духу і таланту генія від умов, у яких вони складались. І значну залежність від кривд і несправедливостей, які його оточують.

Сумна і журлива творчість великого Кобзаря, його біль і тривоги за Україну, сповнені надій, викликають кожної наступної епохи нове переосмислення і розуміння. Завжди злободенно звучать “Реве та стогне Дніпр широкий”, “Гайдамаки”, “Розрита могила” та інші безсмертні твори.

Які гартують дух і тіло. Будять думку. Роздуми про власне життя і свій народ визначили задумливість багатьох пам'ятників, які символізують не лише самого письменника, і й усю Україну.

Його творчість торкалась багатьох подій української та світової історії. Ним переосмислювались і фіксувались, зберігались для майбутніх поколінь козаччина і Хмельниччина, гайдамаччина і Коліївщина та інші факти. Тому неможливо уявити нашу історію і культуру без Т. Г. Шевченка, тому завжди у глибокій пошані постать генія як і багатьох інших велетів духовної еліти української нації.

У творчості художника і поета увічнено і нашу Волинь. А волинські сюжети з'явилися, коли він подорожував і робив замальовки за завданням Київської археографічної комісії. Битва під Берестечком і священні у пам'яті народній “Козацькі могили” постають у вірші “Ой, чого ж ти почорніло зеленее поле”, у поемі “Гайдамаки” показує, що пожежа повстання Коліївщини докотилася до нашого краю: “Горить Корсунь, горить Канів, Чигирин, Черкаси; Чорним шляхом запалало, і кров полилася аж у Волинь”.

Туга за Волинню вкладає в уста колишнього розбійника у повісті “Варнак”, який давно не був у рідних місцях. Для спокутування своїх гріхів він побував у Почаєві, пройшов Кременець, Дубно, Острог, Корець, Новоград-Волинський і згадує, що повернувся у своє село “на береги моєї рідної, моєї чудової Случі”, яке не може забути.

У жовтні 1846 р. Т. Шевченко перебував на Волині, зокрема відомо, що він відвідав Берестечко, Ковель, Луцьк, села Секунь і Вербку. За дорученням генерал-губернатора Д. Г. Бібікова від 21 вересня 1846 р. він як співробітник Тимчасової комісії для розгляду давніх актів мав у Київській, Подільській та Волинській губерніях зібрати такі відомості: скласти описи про народні перекази, місцеві оповіді і сказання і пісні; відомості про кургани, де і в яких місцевостях вони є і які про них існують перекази і оповіді, а також зробити з цих курганів замальовки; оглянути і описати монументальні пам'ятники і давні споруди. Цивільні губернатори мали допомагати членам комісії, а отже

і Тарасу Григоровичу у виконанні їхньої місії (Новицький О. Шевченко як маляр. – Львів-Москва, 1914. – С. 18).

Втім, про перебування Тараса Григоровича у деяких населених пунктах області дискусії не припиняються. Зокрема, Григорій Гуртовий пише, спираючись на О. Новицького і М. Шугурова, що навіть опосередковані свідчення говорять про перебування Шевченка у Кременці, Дубно, Острозі, Корці, Новограді–Волинському. Він стверджує, що Шевченко не міг обминути Берестечка і не відвідати поле Берестецької битви 1651 р., яке згадується у його поезіях. Звідти він проїздив через повітовий Луцьк. Його не міг не зацікавити Луцький замок, один з найдавніших пам'яток архітектури. М. В. Шугуров, який опублікував у 1894 р. свої дослідження, у “Київській старовині” щодо малюнків Шевченка, вважає, що звіт про ту поїздку не зберігся (Киевская старина. – 1894. – № 44. – С. 313, 319). Свої посилання краєзнавець Г. Гуртовий ґрунтує, спираючись на карту з “Шевченківського словника” (Шевченківський словник. Т. 2. – К.: УРЕ, 1978. – С. 116-117, карта).

Коли 5 жовтня 1847 р. Тарас Григорович був заарештований за зв'язок з Кирило-Мефодіївським товариством, очевидно тоді його праці, звіти і замальовки залишились поза увагою, бо генерал-губернатор Бібіков виключив його із складу членів Археографічної комісії. Від Лаврова через Луцьк дорога Шевченка пролягла на Ковель і села Секунь та Вербка. Із Секуня і Вербки збереглися малюнки церков. Коли люди сходились на храмове свято в село Вербка, то завжди згадували, що тут був Тарас Шевченко і малював церкву, яка відтворена в книзі про життя Андрія Курбського в Литві і на Волині (Жизнь князя Андрея Михайловича Курбского в Литве и на Волыни. Т. 2. – К., 1849. – Табл. 1.), але автор не згадується, бо вже був заарештований.

Окремі свідчення з втраченого літопису князів Любомирських, який згорів під час війни, говорять що Шевченко по дорозі на Луцьк ночував у корчмі села Лаврів, де був і постійний двір. 25 серпня 1989 р. Г. Гуртовий

зробив запис спогадів Антона Зарембюка, який бачив до війни літопис, а також взяв свідчення у сина лаврівського священика Олександра Гобчанського, який також був знайомий з літописом Любомирських (Гуртовий Г. Він був, ходив він по Волині (подорож Т. Г. Шевченка до Волинського краю) // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині. Матеріали XII Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції. Ч. 2. – Луцьк: Надстир'я, 2004. – С. 20-22).

Саморозвиток кожної нації, кожного народу має визначати його шлях і сутність, тобто його історичну долю. І вона в першу чергу, стає тим хрестом, який несуть його кращі сини і дочки, стає їх долею – сумною чи щасливою. Такою ж є доля Т. Г. Шевченка. Шкода тільки, що сумна частина історичної долі припала на його життя, а щаслива на майбутнє, на історичну пам'ять народу.

Шевченкове ім'я завжди поставало там, де були біль і жаль за Україну, за її долю. Воно постійно було і є символом національно-культурного відродження. “І чужого навчайтесь, і свого не цурайтесь” закликав він. В історичному часі та в історичній долі української нації його ім'я і його слово стали найбільшою і найвагомішою справою на усі наступні десятиліття, бо бентежили і будили український народ, насторожували і лякали його ворогів та недругів. Ось чому знову і знову постає його велике ім'я. Історичний час невмолимо розставляє на свої місця, визначає певну цінність подій і людей, вагомість їх внеску у наступність духовного розвитку поколінь. У світовій культурі наша українська національна саме завдяки таким постатям як Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, Михайло Грушевський посідає одне з чільних місць.

Спадщина Шевченка як письменника постійно переосмислюється і поповнюється новими матеріалами і дослідженнями. Його думки живуть і сьогодні, бо його твори – вічний пошук правди і філософія майбутнього для України. Державотворчі процеси і національно-культурне будівництво в

Україні сягають своїм корінням у глибини його творчості і філософії. Тому не випадково одним з перших пам'ятників в Луцьку з часів проголошення незалежності України став пам'ятник Тарасові Шевченку на площі перед Волинським державним університетом.

Виставки, експозиції і музеї, книги, картини, пам'ятники, які присвячені Великому Кобзарю, кожне нове видання його творів несуть частинку історичної пам'яті, яка поглиблює і зміцнює національну свідомість. Ось чому найкращим втіленням пам'яті про нього повинно стати завершення повного академічного видання творів, яке здійснюється у 12-ти томах і якого видано вже два томи (Шевченко Т. Повне зібрання творів у 12-ти т. – К.: УЕ, 2002. – Т. 1; 2003. – Т. 2).

На основі “Шевченківського словника” варто розпочати підготовку до видання “Шевченківської енциклопедії”, у якій будуть відтворені у хронологічній послідовності всі віхи життя і діяльності генія. Все це необхідно зробити для того, щоб показати усьому світові, яке високе місце у співдружності націй посідає наш український народ і його культура.

Леся Українка (1871 — 1915)

Леся Українка (Лариса Петрівна Косач) народилася 25 лютого 1871р. у Новограді-Волинському. Мати її — письменниця Олена Пчілка — і батько — юрист — багато уваги приділяли гуманітарній освіті дітей, розвивали інтерес до літератури, вивчення мов, перекладацької роботи.

Серед близького оточення майбутньої поетеси були відомі культурні діячі: М. Драгоманов (її дядько по матері), М. Старицький, М. Лисенко. Все це сприяло ранньому входженню Лесі в літературу: в дев'ять років вона вже писала вірші, у тринадцять почала друкуватись. У 1884р. у Львові в журналі “Зоря” було опубліковано два вірші (“Конвалія” і “Сафо”), під якими вперше з'явилось ім'я — Леся Українка.

Дитячі роки поетеси минали на Поліссі. Взимку Косачі жили в Луцьку, а літом — у с. Колодяжне. Серед факторів, які впливали на формування таланту Лесі Українки, була музика. “Мені часом здається, — писала вона, —

що з мене вийшов би далеко кращий музикант, ніж поет, та тільки біда, що натура утяла мені кепський жарт”. Цей “жарт” — початок туберкульозу, з яким вона боролась усе життя.

Хвороба спричинилась до того, що дівчинка не ходила до школи, однак завдяки матері, а також М. Драгоманову, який мав великий вплив на духовний розвиток Лесі Українки, вона дістала глибоку і різнобічну освіту. Письменниця знала більше десяти мов, вітчизняну і світову літературу, історію, філософію. Так, наприклад, у 19 років вона написала для своєї сестри підручник “Стародавня історія східних народів”.

У 1879р. було заарештовано і вислано до Сибіру тітку Лесі Олену Косач, яка належала до київського гуртка “бунтарів”, там же, в Карійській тюрмі, загинула мати її найближчої товаришки — Марія Ковалевська. Враження тих літ виявилися такими сильними й пам'ятними, що пізніше ожили у віршах “Віче”, “Мати-невільниця”, “Забуті слова”, “Епілог”. Ідеалом для поетеси стає герой, який, пробитий списом, шепоче: “Убий, не здамся!”

З кінця 80-х рр. Леся Українка живе у Києві.

На початку 1893р. у Львові виходить перша збірка поезій Лесі Українки — “На крилах пісень”. Збірку відкриває цикл лірики “Сім струн”, з якого постає образ “бездольної матері” України, що дістає свій розвиток у циклі “Сльози-перли”. Два наступних цикли — “Подорож до моря” і “Кримські спогади” — привертають увагу не тільки любов'ю до рідної землі, красою пейзажних малюнків, а й плином рефлексій ліричного героя, думка якого раз по раз звертається до проблеми волі і неволі. Серед вміщених у збірці творів виділяється вірш “Contra spem spero”, що сприймається як кредо молодої письменниці, декларація її незнищенного оптимізму. Та особливо гостро — як заклик і гасло — прозвучали у тогочасній суспільній атмосфері “Досвітні огні”.

1892р. у Львові виходить “Книга пісень” Г. Гейне, де Лесі Українці належали 92 переклади. Вона перекладає також поезію в прозі І. Тургенева “Німфи”, уривок з поеми А. Міцкевича “Конрад Валленрод”, поетичні твори

В. Гюго “Лагідні поети, співайте” і “Сірома”, уривки з “Одіссеї” Гомера, індійські обрядові гімни із збірки “Ріг-Веди”. Як перекладач Леся Українка додержує принципу змістової точності, уникає стилізації. Початок роботи Лесі Українки над прозовими жанрами пов'язаний з діяльністю гуртка київської літературної молоді “Плеяда”. Тут готували видання для народу з історії, географії, перекладали твори російських та зарубіжних письменників; гуртківці писали і власні твори, які оцінювались на конкурсах. Так були написані і деякі оповідання Лесі Українки, присвячені переважно соціально-побутовим темам. Вони друкувалися в журналах “Зоря” (“Така її доля”, “Святий вечір”, “Весняні співи”, “Жаль”), “Дзвінок” (“Метелик”, “Біда навчить”).

У 1894 — 1895 рр. Леся Українка перебувала в Болгарії у Драгоманова. У Болгарії була написана переважна частина циклу політичної лірики “Невільничі пісні”. Поетеса говорить, що розстається з рожевими мріями, із скаргами на долю і сльозами та свідомо приймає свій терновий вінок. Вона відчуває в собі народження нової людини — як криці у вогні (“Північні думи”, “О, знаю я, багато ще промчить”).

Письменниця підтримує галицьку радикальну пресу, публікує у львівському журналі “Народ” статтю “Безпардонний патріотизм” та вірш-памфлет “Пророчий сон патріота”, що є відгуком на проватиканські статті газети “Буковина”. Це було нове явище в її творчості — сатира, спрямована проти українського буржуазного націоналізму та клерикалізму. Твори публікувались під криптонімом “Н. С. Ж.”.

З 1893 р. вона перебуває під таємним наглядом, підтримує тісні зв'язки з особами, які були на засланні і багатьма студентами “сумнівної політичної благонадійності”.

У 1898р. у “Літературно-науковому віснику” з'являється стаття І. Франка про творчість Лесі Українки, в якій він ставить поетесу в один ряд з Шевченком.

1899р. у Львові виходить друга збірка поезій — “Думи і мрії”. Сюди ввійшли цикли “Мелодії”, “Невільничі пісні”, “Відгуки”, поеми “Давня казка” і “Роберт Брюс, король шотландський”. Ця збірка засвідчила безсумнівний злет творчості молодої поетеси.

В 1900р. в Петербурзі Леся Українка знайомиться з російськими літераторами, які групувались навколо журналу “Жизнь”. Леся Українка вмістила в “Жизни” чотири статті: “Два напрямлення в новейшей итальянской литературе”, “Малорусские писатели на Буковине”, “Заметки о новейшей польской литературе”, “Новые перспективы и старые тени”. Підготована до друку стаття “Новейшая общественная драма” була заборонена цензурою, а дві інші — “Народничество в Германии” і “Михаэль Крамер. Последняя драма Гергарта Гауптмана” — не були опубліковані, бо 8 червня 1901р. журнал ліквідовано.

Більшість своїх статей для “Жизни” Леся Українка писала в Мінську біля смертельно хворого С. Мержинського. В одну з найстрашніших ночей у стані невимовної туги створила вона драматичну поему “Одержима” (1901), в якій вибух інтимного почуття, викликаний нелюдськими стражданнями вмираючого товариша, спрямовується в широке русло вибору людиною життєвого шляху і тієї ідеї, якій вона служить увесь свій вік (ці питання звучать уже у вірші “Завжди терновий вінець...”, написаному за кілька місяців до “Одержимої”, і широко розроблені у драмі “Адвокат Мартіан”, 1913).

С. Мержинському присвячені також “Я бачила, як ти хилився додолу”, “Мрія далекая, мрія минулая”, “Калина” та інші вірші — цілий цикл інтимної лірики. Трагічні переживання поетеси відлунюються також у поемі “Віла-посестра”.

Пережита особиста драма позначилась на загостренні хвороби легень, і Леся Українка їде на Буковину, далі — Гуцульщину рятувати підірване здоров'я. В 1902р. у Чернівцях з ініціативи студентів університету, які тепло вітали поетесу, виходить третя збірка її поезій — “Відгуки”. Вона

складається з циклів “З невольницьких пісень”, “Ритми”, “Хвилини”, шести легенд і драматичної поеми “Одержима”.

У 900-х рр. міцніють зв'язки Лесі Українки з соціал-демократичним рухом. З групою товаришів вона займається розповсюдженням соціалістичної і марксистської літератури, перекладом праць теоретиків соціалізму, виданням цих творів за кордоном і транспортуванням у Росію.

У 1907 р. при обшуку у Лесі Українки вилучено 121 брошуру, серед яких були три видання “Маніфесту Комуністичної партії”, три праці В. І. Леніна (“До сільської бідноти”, “Державна дума і соціал-демократична тактика”, “Перемога кадетів і завдання робітничої партії”), чотири праці К. Маркса, п'ять — Ф. Енгельса, біографія К. Маркса і Ф. Енгельса та ін.

Феномен таланту Лесі Українки полягав у тому, що вона одночасно плідно працювала в різних літературних жанрах. У кінці 90-х — на початку 900-х рр. з'являються її поеми “Одно слово”, “Віла-посестра”, “Се ви питаєте за тих”, “Ізольда Білорука”, в яких яскраво виявилася схильність до оригінальної обробки світових сюжетів. Активно працює Леся Українка і як перекладач, її увагу привертають вершинні явища світової літератури — “Макбет” Шекспіра, “Пекло” Данте, “Каїн” Байрона. Вона перекладає також драму Г. Гауптмана “Ткачі”, яка належала до забороненої в Росії літератури, вірші Надсона, Конопніцької, Ади Негрі.

З метою популяризації української літератури серед російського читача Леся Українка вибирає для перекладу твори на народні теми. Так, у видавництві “Донская речь” у Ростові-на-Дону в 1903 — 1905 рр. вийшли в її перекладах російською мовою оповідання І. Франка “Сам собі винен”, “Добрий заробок”, “На дні”, “Ліси і пасовиська”, “Історія кожуха”, “До світла”. Переклади Лесі Українки відзначаються високою мовною культурою, пильною увагою до відтворення ідейно-художнього змісту оригіналу, його стильових особливостей.

Особливе місце у творчій біографії Лесі Українки займає фольклор. Починаючи з дитячих вражень (поема в народному дусі “Русалка”) і

кінчаючи останньою казкою “Про велета”, він органічно входить у поетичний світ письменниці. Вона записує з уст селян обряди, пісні, думи, балади, казки. Вже на початку 90-х рр. Леся Українка друкує в “Житі і слові” підбірку “Купала на Волині”. Широтою інтересів відзначається рукописний зошит пісень із с. Колодяжне, куди увійшли веснянки, колядки, весільні, родинно-побутові, жнивварські та ліричні пісні.

Під час перебування в Карпатах поетеса записувала гуцульські мелодії; в 1903р. вона друкує збірник “Дитячі гри, пісні, казки”. У 1904р. у неї виникає задум видати “Народні пісні до танцю” (54 тексти). Леся Українка стає ініціатором видання українського героїчного епосу, у 1908р. записує на фонографі думи у виконанні кобзаря з Харківщини Г. Гончаренка. 30 записів веснянок і обжинкових пісень з голосу Лесі Українки зробив композитор М. Лисенко. 225 пісень увійшли до книги “Народні мелодії.

З голосу Лесі Українки”, яку впорядкував і видав 1917 р. К. Квітка. У 1908 — 1910 рр. стараннями поетеси була організована експедиція Ф. Колесси для записування народних дум на Полтавщині, й у 1910 — 1913 рр. у Львові вийшли два томи цих записів (“Мелодії українських народних дум”), які стали визначним явищем світової фольклористики.

Через хворобу Лесі Українці доводилось багато їздити по світу. Вона лікувалася в Криму і на Кавказі, у Німеччині і Швейцарії, в Італії та Єгипті. І хоча чужина завжди викликала в неї тугу за рідним краєм, але й збагачувала новими враженнями, знанням життя інших народів, зміцнювала й поглиблювала інтернаціональні мотиви її творчості. Так, у циклі “Весна в Єгипті” (1910), Леся Українка знайомить українського читача з цим краєм, його природою, людьми.

У 1904р. в Києві вийшло ще одне видання поетичних творів Лесі Українки (вибране) під заголовком “На крилах пісень”.

1905 рік не був несподіваним для Лесі Українки. Драматичні поеми “Осіння казка” і “В катакомбах”, датовані 1905 р., були безпосереднім відгуком на революційні події.

Після поразки революції Леся Українка звертається до соціальної і політичної сатири, співробітничас в журналі “Шершень”, її вірші “Пан політик”, “Пан народовець”, “Практичний пан” та ін. — це критика ліберальної буржуазії, лжедрузів народу.

В останнє десятиліття у творчості Лесі Українки переважає драматургія. За порівняно короткий час було написано понад двадцять драматичних творів, які відкрили нову сторінку в історії театральної культури.

Поетичний театр Лесі Українки вимагав від глядача розвивати здатність не лише дивитися, а й бачити та розуміти, підноситися від живого споглядання до абстрактного мислення. Все це разом було однією з причин складної сценічної долі драматургії поетеси; ні тогочасний театр, ні глядачі ще не були готові до її освоєння. Так, поставлена в 1899р. драма “Блакитна троянда” (1896) успіху не мала. Щось подібне — нерозуміння, глузування — пережила “Чайка” Чехова, зазнавши провалу в Александрінському театрі в 1896р. Але вже в 1898 р. “Чайка” була поставлена МХАТом, який поклав початок її тріумфу. На жаль, такого театру Леся Українка не мала.

На характер і тенденції новаторства Лесі Українки-драматурга проливають світло її статті, в яких викладена теорія соціальної драми. Виходячи з концепції змістовності жанру, авторка багато уваги приділяє його еволюції.

Функціональне призначення сюжетів притчового характеру, які брала Леся Українка з історії Давнього Сходу й античного світу, полягало не в бажанні “оживити історію”, а в прагненні письменниці художньо об’єктивувати духовну суть філософських і морально-етичних шукань та політичних проблем свого часу (драма “Кассандра” (1907), драматична поема “В катакомбах” (1905), драматичний діалог “На полі крові” (1909), драма “Руфін і Прісцилла” (1910), драматична поема “Адвокат Мартіан” (1911)).

Про те, що Лесю Українку постійно хвилювала тема митець і суспільство, свідчить її драматична поема “У пущі”, над якою вона почала працювати в 1897 р., а завершила в 1909 р.

Визначним досягненням драматургії Лесі Українки є її “Камінний господар”. Це одна з найцікавіших версій легенди про Дон Жуана, до образу якого зверталось багато великих художників. Звернення до образу Дон Жуана мало і конкретні причини. В 1911 р. в журналі “Русская мысль” П. Струве, який у 90-х рр. підтримував культурний рух на Україні, виступив із статтею, де заперечував доцільність самого існування української культури, говорив про її нездатність використовувати світові образи. Політичне донжуанство Струве обурило Лесю Українку, і, вважаючи, що лише публіцистичної полеміки тут замало, вона написала “Камінного господаря”.

Останні роки Леся Українка жила в Грузії та Єгипті. Невблаганно прогресувала хвороба. Перемагаючи тяжкі страждання, вона знаходила силу працювати. На Кавказі вона все частіше згадувала волинське дитинство, перед нею поставали картини задумливої поліської краси. Так виникла “Лісова пісня”, яка була написана за кілька днів тяжкохворою поетесою.

Датовані 1913-м — останнім роком життя — твори свідчать, що Лесю Українку не лишають роздуми про громадянські обов'язки митця, його творчий подвиг. Образ співця стає в центрі останньої драматичної поеми — “Оргія”. Свій ліро-епічний триптих — “Що дасть нам силу?”, “Орфееве чудо”, “Про велета”, в якому звучить думка про суспільне перетворюючу місію мистецтва, письменниця присвятила І. Франкові і надіслала до ювілейного збірника на його честь.

Леся Українка померла 1 серпня 1913 р. в грузинському містечку Сурамі. Тіло її перевезли до Києва і поховали на Байковому кладовищі.

Олекса Алмазов

Народився 6.01.1886 у Херсоні. Закінчив Тифліське реальне училище, кадетський корпус, Олексіївське військове училище в Москві, екстерном Михайлівське арт. училище, вищу електротехнічну школу. У I св. війні – ком.

53-го важкого арт. дивізіону. У грудні 1917 р. сформував і очолив окрему кінно-гірську батарею у складі Гайдамацького коша Слобідської України. Учасник боїв з військами Муравйова, оборони Києва та бою під Бердичивим у січні-лютому 1918. В армії Української Держави і армії УНР – ком. Окремого кінно-гарматного дивізіону. Учасник Першого Зимового походу та боїв на Збручі, Дністрі, у наступі на Жмеринку 1920 р., генерал-хорунжий. На інтернуванні у Польщі, з 1923 р. у Чехословаччині. Помер у Луцьку 13.12.1936.

Михайло Грушевський походить з давньої, званої ще з XVII ст., духовної родини на Чигиринщині. Рід мав козацькі корені та первісне прізвище Груша.

Михайло народився 17 (29) вересня 1866 року у Холмі (нині Польща), де його батько, Сергій Федорович Грушевський після закінчення Київської духовної академії працював вчителем словесності. Виріс на Кавказі. Виховання, розповіді батька та рідкі поїздки в Україну рано збудили в Михайлові зацікавлення та вболівання за долю Батьківщини. Під час навчання в Тифліській гімназії у 1880-1886 рр. почалося свідоме захоплення українською історією та літературою, пошук свого місця у справі служіння Україні.

З 1886 року Михайло продовжує здобувати освіту на історико-філологічному факультеті Київського університету. Грушевському поталанило на справжнього вчителя — відомого історика, професора Володимира Антоновича. Під його керівництвом він підготував свої студентські наукові праці, які не втратили свого значення і сьогодні, захистив магістерську дисертацію.

За рекомендацією В. Антоновича 1894 р. Михайло Грушевський отримав посаду професора першої на українських землях кафедри історії України у Львівському університеті.

Десятилітня доба Михайла Грушевського у Львові (1894-1914) — це курси лекцій в університеті, це створення власної історичної наукової школи, це напружена праця в Науковому товаристві імені Шевченка (очолював з 1897 р. по 1913 р.), яке завдяки організаторському таланту вченого по праву мало статус нетитулованої Української академії наук, це неперевершена видавнича діяльність (лише "Записок Наукового товариства ім.Шевченка" за його редакцією вийшло більше 100 томів, крім того сотні наукових та науково-популярних видань українською мовою).

Вершиною наукової діяльності М. Грушевського стала реалізація його мрії ще з київських студентських часів — написання суцільної історії України. Перший том фундаментальної "Історії України-Руси" побачив світ у 1898 році. В основу цієї праці була покладена розроблена автором історична схема самостійного розвитку українського народу від найдавніших часів, що аргументовано спростовувало прийняту російською історіографією концепцію про єдину загальноросійську народність-колиску. Послідовники Грушевського назвуть його "Історію України-Руси" метрикою українського народу, поставивши в один ряд з Шевченковим "Кобзарем".

Наукова концепція Грушевського історика про етнічну соборність України стала національним ідеалом Грушевського політика. До 1906 р. він, працюючи на Галичині, широко використовував конституційні свободи Австро-Угорщини для піднесення національної свідомості українства. Коли подібні умови виникли в підросійській Україні, розгортає свою діяльність і в Києві: створює наукове товариство, переносить зі Львова окремі видання, випускає газети, відкриває книгарні.

Грушевський здобув заслужений авторитет провідника українського руху, а отже став небезпечною особою для урядових кіл як Росії, так і Австро-Угорщини. З початком I світової війни повертається до Києва, де відразу ж був заарештований. Заслання відбував у Симбірську, Казані, Москві.

Після Лютневої революції в Росії у лютому 1917 р. український народ тримав можливість здобути власну державність. Цю боротьбу очолила Українська Центральна Рада — єдина парламентська інституція, утворена на руїнах самодержавства. Визначальним принципом творення українського парламенту був широкий демократизм. До його складу ввійшли представники всіх політичних партій, товариств, спілок, ради військових, селянських, робітничих депутатів, всіх українських земель та українських колоній-громад, національних меншостей. Легітимність Української Центральної Ради забезпечив Всеукраїнський національний з'їзд. Таємним голосуванням практично одностайно головою українського парламенту був обраний Михайло Грушевський. Він був лідером, головним конструктором політики Української Центральної Ради, мав великий вплив на її рішення, був ініціатором та співавтором найголовніших документів. Незаперечною заслугою Грушевського стало те, що Центральна Рада за рік пройшла шлях від обережних гасел за автономію України до проголошення суверенної, ні від кого незалежної Української Народної Республіки в січні 1918 року та прийняття її Конституції уже в квітні 1918 року.

Характер Української революції динамічно змінювався, змінювалися і лідери. На політичній арені з'являється П. Скоропадський, згодом С. Петлюра. Михайло Грушевський відійшов від активної внутрішньої політики, 1919 року емігрував, проживав у Празі, Відні, використовував усі можливості, щоб привернути увагу світової громадськості до України, продовжував науково-організаційну діяльність.

1924 року, заради продовження масштабної наукової праці, завершення "Історії України-Руси", що неможливо було без українських архівів та бібліотек, Михайло Грушевський змушений був піти на компроміс з встановленою в Україні радянською владою і повернутися на Батьківщину. Наукові заслуги історика були поціновані навіть більшовицьким урядом: 1923 року його було обрано академіком Всеукраїнської академії наук, 1929 року — Академії наук СРСР. В Україні вчений очолив Історичну секцію

ВУАН, навколо якої об'єдналися всі історичні установи, провідні дослідники і талановита молодь.

І все це в умовах постійного, з перших днів повернення, нагляду репресивних органів ДПУ-НКВС, які зібрали 8 томів наклепів і доповідних на "неблагонадійного" Грушевського. 1931 року вчений змушений був виїхати до Москви, підданий короткочасному арешту у справі так званого "Українського національного центру". Після звільнення до кінця життя Грушевський не почував себе вільною людиною. На початку 1930-х рр. була ліквідована Історична секція ВУАН. Закриті видання, зазнали репресій учні і співробітники. Трагічно загинули в таборах донька Катерина, брат Олександр, племінник Сергій, інші родичі. Бо вони належали до роду Грушевських.

Олена Пчілка

(псевдонім *Ольги Петрівни Косач*; *17 липня 1849, Гадяч — †4 жовтня 1930) — українська письменниця, драматург, публіцистка, громадська і культурна діячка, перекладачка, етнограф, член-кореспондент Всеукраїнської академії наук (1925)^[1]; мати Лесі Українки, сестра Михайла Драгоманова. Народилася 5 (17 липня) 1849 року в містечку Гадяч на Полтавщині в родині небагатого поміщика Петра Якимовича Драгоманова. Початкову освіту отримала вдома. Батьки прищепили їй любов до літератури, до української народної пісні, казки, обрядовості. В 1866 році закінчила київський «Зразковий пансіон шляхетних дівиць».

Влітку 1868 року разом з чоловіком виїхали на Волинь до місця служби П. А. Косача у містечко Звягель (нині Новоград-Волинський), де записувала пісні, обряди, народні звичаї, збирала зразки народних вишивок. 25 лютого 1871 року тут народилася дочка Лариса, яка увійшла в світову літературу як Леся Українка. Два сини й чотири дочки виростила сім'я Косачів.

Свій творчий шлях розпочала з перекладів поетичних творів Пушкіна і Лермонтова. 1876 року вийшла друком у Києві її книжка «Український народний орнамент», яка принесла Олені Пчілці славу першого в Україні

знавця цього виду народного мистецтва, в 1881 році вийшла збірка перекладів з Миколи Гоголя і з Олександра Пушкіна й Михайла Лермонтова «Українським дітям», видала своїм коштом «Співомовки» С. Руданського (1880). З 1883 року почала друкувати вірші та оповідання у львівському журналі «Зоря», перша збірка поезій «Думки-мережанки» (1886). Одночасно брала діяльну участь у жіночому русі, в 1887 році разом з Наталією Кобринською видала у Львові альманах «Перший Вінок».

Навесні 1879 року О. П. Косач з дітьми приїхала в Луцьк до свого чоловіка, якого було переведено на посаду голови Луцько-Дубенського з'їзду мирових посередників. У Луцьку вона вступила в драматичне товариство, а гроші, зібрані від спектаклів, запропонувала використати для придбання українських книг для клубної бібліотеки.

У 1890-х роках жила в Києві, у 1906—1914 роках була видавцем журналу «Рідний Край» з додатком «Молода Україна» (1908—1914). Національні і соціальні мотиви становили основний зміст творів Олени Пчілки, в яких вона виступала проти денационалізації, русифікації, проти національного і політичного гніту, проти чужої школи з її бездушністю та формалізмом, показувала, як національно свідома українська молодь в добу глухої реакції шукала шляхів до визволення свого народу.

У 1920 році за антибільшовицькі виступи була заарештована в Гадячі. Після звільнення з арешту виїхала в Могилів-Подільський, де перебувала до 1924 року, а відтоді до смерті жила в Києві, працюючи в комісіях УАН, членом-кореспондентом якої була з 1925 року.

Могила Олени Пчілки

Померла 4 жовтня 1930 року. Похована в Києві на Байковому кладовищі поруч з чоловіком і донькою.

У 2011 році в Луцьку біля обласної наукової бібліотеки ім. Олени Пчілки відкрито перший в Україні пам'ятник Олені Пчілці ^[2]. Автор погруддя – скульптор, заслужений художник України Микола Обезюк, який є

автором пам'ятників Лесі Українці в Луцьку та Новограді-Волинському. Пам'ятник споруджено на кошти волинян.

Михайло Кравчук

(27 вересня 1892, Човниця, Волинь — †9 березня 1942, Колима) — український математик, академік АН УРСР (з 1929). Доктор фізико-математичних наук (з 1924), Професор Київського Політехнічного інституту, вчитель Архипа Люльки — конструктора реактивних авіадвигунів та Сергія Корольова — конструктора радянських космічних кораблів, майбутнього академіка Володимира Челомея. Методи М. Кравчука використані в США, Японії та інших країнах при моделюванні кібернетичної техніки. Наукові праці М. Кравчука широко використовували американські автори першого у світі комп'ютера.

Учасник багатьох міжнародних математичних конгресів. Мав широкі контакти із світовою математичною громадськістю. Співавтор першого тритомного словника української математичної термінології. Наукові праці стосуються алгебри, математичного аналізу, диференціальних та інтегральних рівнянь, теорії функцій та інших розділів математики.

Народився майбутній вчений 27 вересня 1892 р. в селі Човниця на Волині (тепер Ківерцівський район) в сім'ї землеміра, сина селянина-шевця. Початкову освіту хлопчик здобуває вдома. Як згадувала Анастасія Соколюк, жінка, що замолоду три роки мешкала в оселі Кравчуків, "...у сім'ї розмовляли тільки українською мовою, хоч мати навчала дітей і польської, і французької, і німецької, привчала усіх своїх дітей — Костянтина, Вікторію, Михайла, Єву — до порядку та дисципліни. Михайло ріс дуже рухливим і веселим..."

Мати Михайла — освічена жінка, володіла кількома іноземними мовами, добре знала світову літературу, історію, грала на фортепіано, була доброю, чуйною, життя присвятила вихованню дітей. У хаті було завжди

весело й гамірно. Чарівна природа, пісні — живий літопис, у якому знайшли яскраве відтворення героїчна історія волинського краю, дивовижні легенди будили серце та душу, формували гострий розум майбутнього науковця.^[1]

1901 р. він разом з батьками перебирається до Луцька, де в 1910 р. закінчує з золотою медаллю гімназію. Цього року він вступає на фізико-математичний факультет Університету Святого Володимира в Києві. М. Кравчука звільнили від плати за навчання, він отримував стипендію 50 карбованців, бо всі іспити складав на “весьма удовлетворительно” (“відмінно”).

Студент М. Кравчук підтримував ідею національного відродження. Він любив проводити вечори в Українському клубі (вул. Велика Володимирська, 42), у Народному домі на Лук'янівці, де український театр під керівництвом М. Старицького ставив свої вистави. Відвідував і засідання студентського громадського об'єднання “Українська громада”. Програмні завдання щодо культурного відродження української нації стосувались організації наукових українських гуртків, систематизації української наукової термінології, заснування українських кафедр при університеті та ін.

Чотири роки пізніше М. Кравчук закінчує університет з дипломом I ступеня. Професор Д. Граве вважає його одним з найталановитіших своїх учнів і просить залишити при університеті як професорського стипендіата для підготовки до наукової та викладацької роботи.

Молодий Кравчук 5 вересня 1917 р. прочитав свою першу т.зв. пробну лекцію з предмету чистої математики «Про функції, що справджують теорему додавання», а два дні пізніше — першу лекцію з курсу теорії множин і одержав звання приват-доцента. Кілька тижнів раніше надія української науки успішно склала магістерські экзамени. Національно-культурне й державне відродження України після повалення царату не пройшло повз увагу молодого вченого. Він викладає математичні дисципліни в I і II українських гімназіях у Києві, Українському народному університеті. Він стає, між іншим, членом комісії математичної термінології при Інституті

української наукової мови УАН. 1919 року М. Кравчук публікує курс лекцій з геометрії, що він їх прочитав в Українському народному університеті. Цього ж року опубліковано перший переклад українською мовою широковідомого підручника з геометрії Кисельова, здійснений М. Кравчуком... У другій половині 20-х років підкомісія математичної секції природничого відділу Інституту української наукової мови під головуванням М. Кравчука створить тритомний математичний словник.

Одна за одною з'являються друковані праці М. Кравчука. Ряд глибоких результатів з теорії білінійних форм та лінійних перетворень завершується докторською дисертацією «Про квадратичні форми та лінійні перетворення», яку вчений блискуче захищає 14 грудня 1924 р. Це був перший в УРСР захист докторської дисертації. 1925 року М. Кравчукові було присвоєно звання професора. Далі М. Кравчук займається питанням узагальненої інтерполяції. Доповідь про свої висновки він зачитав на II Міжнародному математичному конгресі в Торонто в 1924 р. Чотири роки пізніше український вчений їде на Міжнародний математичний конгрес в Італію. Дорогою виступає на засіданні Математичного товариства в Парижі.

У 1929 році кандидатуру Кравчука висувають у дійсні члени Всеукраїнської академії наук. Кандидатом до ВУАН його висунуло понад сто організацій.

Відомий учений і вчитель Кравчука Д. Граве у своїй рекомендації писав:

Із характеристики на М. Кравчука, надісланої до ВУАН 1929 року у зв'язку з висуненням його кандидатури в дійсні члени Академії:

29 червня 1929 р. на засіданні Ради Академії М. Кравчука одностайно обрано дійсним членом ВУАН. Він став наймолодшим академіком — у віці 37 років.

Михайло Кравчук — автор понад 180 наукових робіт^{[2][3]}, в тому числі більше десятка монографій з різних галузей математики. Його наукові результати дістали міжнародне визнання. Серед них і перший проект

комп'ютера. Його методи особливо використовуються тепер у зв'язку з розвитком кібернетики, зокрема при програмуванні багатьох складних явищ і процесів. Український учений одержав фундаментальні результати в теорії ймовірностей, пов'язані з біноміальним розподілом. Саме він увів многочлени цього розподілу, відомі тепер у світовій літературі як многочлени Кравчука. М. Кравчук одержав багато нових результатів в області інтерполяції та механічних квадратур, зокрема повністю розв'язав питання про визначення механічної квадратури її коефіцієнтами та коефіцієнтами квадратур нижчих порядків.

Він одержує низку глибоких результатів із теорії функцій дійсної та комплексної змінних, теорії диференціальних та інтегральних рівнянь, теорії ймовірностей та математичної статистики, видає підручники для вищої школи, публікує статті з методики викладання математики, історії математики, філософії, постійно працює над удосконаленням математичної термінології та ін. Результати друкує в наукових виданнях НТШ (1925), є членом математичних товариств Німеччини (1927), Франції (1927), Палермо (Італія, 1927).

М. Кравчука запрошують до безпосередньої роботи у ВУАН, де він очолює комісію математичної статистики, обіймає посаду Вченого секретаря Президії академії. Він — один із засновників Інституту математики (1934 р.), там є завідувачем відділу математичної статистики. Водночас він — член управи Київського інституту народної освіти, декан факультету професійної освіти, активний громадський діяч, член секції наукових працівників міської Ради, організатор першої в Україні математичної олімпіади школярів (1935). 1936 р. він співпрацює з українським науково-дослідним інститутом педагогіки, часто виступає з лекціями перед учнями та вчителями, студентами, друкується в газетах.

Академік Михайло Кравчук свою різнобічну наукову діяльність розглядав як справу патріотичну, як справу громадянську. «Моя любов — Україна і математика» — любив наголошувати М. Кравчук.

1937 року для професора Михайла Кравчука настала година випробування. У республіканській пресі з'являються погромні статті проти нього. Деякі з них підписує і його колишній вчитель Д. Гравве. Михайла Кравчука звинувачують у націоналізмі, шпигунстві, антирадянщині. Йому закидають листування з «польськими запродавцями» М. Зарицьким та М. Чайковським. 21 лютого 1938 року М. Кравчука заарештували.

23 вересня 1938 р. вченого було засуджено до 20 років в'язниці та 5 років заслання. Судове засідання тривало півгодини. В останньому слові вчений просив дати йому можливість закінчити розпочату працю з математики. З Лук'янівської в'язниці його відправляють до Владивостока і далі у трюмі суховантажного судна “Джурма” морем — на Колиму, у ті лиховісні колимські золоті копальні, зокрема і в Мальдяк, де норми були утридцятьоро більшими, ніж у каторжан за царя... Остання адреса М. Кравчука: Магадан, Хабаровський край, 72-й кілометр, Інвалідне містечко. 9 березня 1942 року М. Кравчука не стало... (“вже мертвого Кравчука вранці тричі бив наглядач металевою палицею, щоб ставав до роботи”, — свідчив сусід по нарах М. Попов). У документі “компетентних” органів засвідчено: “Зек Кравчук М. Ф., личное дело № 238943, зарыт на глубине 1,5 метра головой на запад от командировки 1250 метров на север”. Професор Ніна Вірченко у своїй статті про Кравчука в тижневику “Слово Просвіти” зазначила: “4 січня 2012 отримала листа від Богдана Пирого (із м. Магадан) такого змісту: “Завершую роботу із розшуку могили великого Кравчука. Він похований на цвинтарі недалеко від лікарні на “23” кілометрі. Це в стороні від основної колимської траси. Нині ця лікарня пристосована для душевнохворих”.

15 вересня 1956 р., за низкою раніше безуспішних клопотань дружини М. Кравчука — Есфіри Йосипівни (1894—1957), вченого було реабілітовано «за відсутністю складу злочину», а в 1992 р. поновлено в складі дійсних членів Академії наук України^[4].

Відомо, що Джон Вінсент Атанасов при створенні першого комп'ютера користався з наукового доробку Кравчука. Про це випадково дізнався бібліограф українського вченого д-р Іван Качановський з Вашингтона.

«Я знайшов листа американського вченого до М. Кравчука, де він пише, що користався його матеріалом», — згадує д-р І. Качановський. Тільки в 2001 р. у 15 наукових статтях в Америці були використані праці Кравчука.

Михайло Кравчук — один з засновників ЕОМ (електронно-обчислювальної машини). Його розробки американці та японці застосували на телебаченні. Його учень, конструктор Сергій Корольов став усесвітньовідомим ученим. Уже в 21 сторіччі ЮНЕСКО внесла ім'я М. Кравчука до переліку найвизначніших осіб.

М. Кравчук не обмежувався дослідницькою роботою. Йому належить велика роль у розвитку математичної освіти як на рівні середньої, так і вищої школи, у розробці української математичної термінології, в організації наукового життя в добу першого пореволюційного відродження в Україні. Він відомий ще й тим, що першим в Україні почав писати математичні праці українською мовою, за що був оголошений «націоналістом» і запроторений до більшовицьких концтаборів.

Розділи теоретичної і прикладної математики, у яких знайшли своє застосування здобутки Кравчука^[5]:

- Випадкові блукання. Симетричні матриці Кравчука та біноміальні сподівання.
- Мартингали. Поліноми Кравчука і мультиноміальні розподіли.
- Алгебри Лі та поліноми Кравчука.
- Групи Лі. Відбиття. Матриці Кравчука та групові елементи.
- Квантова ймовірність та тензорна алгебра. Матриці Кравчука як власні вектори.
- Коефіцієнти Клебша-Гордана та поліноми Кравчука.
- Перетворення Кравчука.
- Поліноми Кравчука як гіпергеометричні функції.

- Гаусові квадратури. Нулі поліномів Кравчука. Сумація Гаусса-Кравчука.
- Теорія кодування.

Упродовж останніх років з'явилися несподівані, на перший погляд, застосування наукових здобутків Кравчука в прикладній математиці та комп'ютерних науках. Географія відповідних досліджень дуже широка. Обмежимося лише кількома прикладами.

Так, у 2003 році науковці електроінженерного факультету Університету Малайї (Куала Лумпур, Малайзія) запропонували новий метод обробки та реконструкції зображень за допомогою моментів Кравчука. На ряді експериментів із відновлення образів об'єктів вони підтвердили суттєві переваги використання інваріантів моментів Кравчука як в умовах відсутності, так і за присутності шумів^[6] На III Міжнародному симпозиумі з 3-вимірної обробки даних, візуалізації та передачі інформації (The Third International Symposium on 3D Data Processing, Visualization, and Transmission) у 2006 році група грецьких учених доповіла про 3-вимірні пошукові алгоритми, що базуються на тривимірних моментах Кравчука, і мають на меті здійснення обробки тривимірних зображень.

У 2009 році на Міжнародній спільній конференції з нейронних мереж (Атланта, Джорджія, США) групою французьких, американських та німецьких вчених була зроблена доповідь, в якій, зокрема, було показано ефективність застосування зважених 3-вимірних моментів Кравчука як засобу аналізу даних для розпізнавання характеру пухлин.

У 2009 році у видавництві Шпрінгер вийшла книга "Advances in Neural Networks" (Досягнення в теорії нейронних мереж) з підсумками 6-го Міжнародного симпозиуму з нейронних мереж, що проходив у Китаї. Один із розділів під назвою "Image Analysis by Modified Krawtchouk Moments" (Аналіз зображень за допомогою моментів Кравчука) написаний групою китайських науковців.

У виданні “International Journal of Computer Science and Network Security, VOL.9 No.1, January 2009 (Міжнародний журнал з комп’ютерних наук та безпеки мереж) вміщено статтю під назвою “Krawtchouk Moment Feature Extraction for Neural Arabic Handwritten Words Recognition” (Виділення ознак моментами Кравчука з метою нейронного розпізнавання арабських рукописних слів), яку написали мароканські фахівці. Цікаво, що в переліку посилань знаходимо статтю Кравчука 1929 року, опубліковану в працях Сільськогосподарського інституту.

Уже згаданий вище Філіп Феінсілвер з університету Південного Іллінойсу та Рене Шотт (René Schott) з університету Анрі Пуанкаре-Нансі 1 у своїй праці 2009 року “On Krawtchouk Transforms” (Про перетворення Кравчука)^[7] досліджують питання, пов’язані із застосуванням перетворень Кравчука в теорії кодування. Виявляється, активне використання поліномів та перетворення Кравчука для потреб цієї теорії розпочалося ще в 70-х роках минулого століття (теореми Дельсарта та Мас Вільямса).

Гулевичівна Єлизавета (Галшка) Василівна

(1575—1642) — зем’янка (див. Зем’яни) волинська, онука єпископа Феодосія Г.-Воютинського, молодша дочка Василя Г.-Затурецького. Одна із засн. Київ. братства, монастиря і школи при ньому (див. Києво-Братський (Богоявленський) монастир). Походила з волин. шляхетської родини (див. Гулевичі). 15 жовт. 1615 вписала до Київ. магістратських книг дарчу, за якою свою садибу із землею у Києві на Подолі відписала для заснування монастиря та школи для дітей «народу руського православного». Цим було покладено початок Київ. братській шк. (див. Києво-Могилянська академія). Останні роки життя Г. провела в Луцьку, де брала участь у діяльності Луцького братства.

Даніло Братківський

(2-га половина 17 століття — † 15 листопада 1702) — громадський діяч, борець за православ'я, поет з Волині, підचाший венденський, оборонець прав українського населення на шляхетських сеймиках Київщини та Волині.

Братковський — учасник і організатор ряду народних повстань на Правобережній Україні і в Галичині. Михайло Старицький вивів Братковського головним героєм драми «Остання ніч».

З 1700 р. підтримував зв'язки з І.Мазепою, учасник антипольського повстання під проводом С.Палія.

У 1697 році видав у Кракові збірку віршів старопольською мовою «Світ, по частинах розглянутий» (пол. *Świat przeorzany*), які мали сатиричне спрямування («Диспут убогого з паном», «Банкет на сеймику», «Рівність» та ін.). У році в Луцьку вона вперше була перевидана з паралельним перекладом на українську.

Заарештований коло Заслава. 15 листопада 1702 страчений у Луцьку за вироком польського військового суду (був зарубаний катом на майдані Ринок).

"Доповнення: Данило Братковський — український шляхтич православної віри. Представники цього старовинного роду жили в Брацлавському і Волинському воєводствах, але не піддалися спокусі покатоличення і зречення національної самобутності. Сам Данило активно протистояв спробам запровадити унію.

У зв'язку з наміром католицького та уніатського духовенства зібрати на початку 80-х рр. XVII ст. в Любліні об'єднавчий церковний собор, депутація Луцького православного братства (у складі якої був і Д. Братковський), отримавши від громади чіткі інструкції, склала присягу, що її члени докладуть усіх зусиль, аби «зберегти цілість святої східної церкви, послушної чотирьом східним патріархам», і що вони, «не спокушаючись ні ласкою, ні обіцянками, ні дарунками, не уступаючи перед страхом, навіть перед смертною карою, боронитимуть усіх догм і обрядів, від великого до малого,

нічого не додаючи й не опускаючи». Цю ж позицію Д. Братковський обстоював на численних сеймиках Київщини та Волині.

У своїх поетичних творах Д. Братковський поєднав бароковий гуманістичний стиль і сатиричне осмислення реальності. В його творчості виразно звучать ідеї громадянського і демократичного суспільства. В 1697 р. у Кракові він видає збірку поезій (польською мовою з використанням українських лексичних елементів) під назвою «Світ, по частинах переглянутий». Це гостра сатира, що викриває принижене становище бідних православних українців у Речі Посполитій, де на той час існували чіткі станові та релігійні обмеження. Поет і мислитель веде мову про те, що католики і православні, багаті й бідні — суть рівні суб'єкти суспільної діяльності країни.

Задовго до І. Котляревського Д. Братковський зосередив увагу на багатстві мови, звичаях, культурі народу, плекав надію на справдження його найкращих сподівань.

Прагнучи до об'єднання всіх українських сил у боротьбі проти поневолювачів, Данило Братковський у 1700 р. відвідав гетьмана Івана Мазепу, брав участь у повстанні під проводом Семена Палія.

Схоплений польськими вояками на Фастівщині з відозвами та листами, Д. Братковський був перевезений до Луцька, де зазнав мученицької страти.

Життя Данила Братковського — взірець служіння рідному народу, приклад підпорядкування власних інтересів потребам України: свободи, розквіту та гідного становища у світі. Постать Д. Братковського надихнула відомого українського драматурга Михайла Старицького на створення драми «Остання ніч».

Данило Братковський залишив після себе творчий спадок — збірку віршів «Світ, по частинах розглянутий» старопольською мовою. Вона була вперше перевидана з паралельним перекладом на українську в Луцьку у 20.. ? році. Щороку громадськість міста Луцька вшановує пам'ять мужного патріота.

В'ячеслав Максимович Чорновіл

(24 грудня 1937 с.Єрки,Черкаської області — †25 березня 1999, Бориспіль,Київської області) — літературний критик, публіцист, діяч руху опору проти русифікації та національної дискримінації українського народу; Герой України (2000, посмертно).

Кілька разів ув'язнений за «антирадянську пропаганду» (1967—1969, 1972—1979, 1980—1988).

Перебував у мордовських таборах суворого режиму і на засланні.

Один із ініціаторів створення Української гельсінської спілки.

Народився 24 грудня 1937 року в селі Єрки Катеринопільського району, тоді Київської області в сім'ї вчителів.

У радянські часи сім'я Чорновола зазнала переслідувань від комуністичного тоталітарного режиму. 1937 року було заарештовано рідного батькового брата Петра Йосиповича Чорновола, який не повернувся з ув'язнення. Зазнавав переслідувань і батько. Сім'ї доводилося переїжджати з села в село, міняючи місце роботи. В'ячеслав Чорновіл до школи пішов 1946 року відразу до 2-го класу (читав з чотирирічного віку). 1955 року закінчив Вільховецьку середню школу із золотою медаллю і того ж року вступив до Київського державного університету ім. Тараса Шевченка на філологічний факультет, а з 2-го курсу перевівся на факультет журналістики. Уже в університеті мав неприємності за свої погляди, з чим пов'язана майже річна перерва в навчанні 1958 року (узявши річну відпустку, їздив на будівництво домни в Жданові (Маріуполь), де працював спочатку теслярем, потім — у виїзній редакції газети «Київський комсомолец»). У студентські роки вже багато писав до газет. Протягом місяця склав усі пропущені сесії і 1960 року закінчив університет з відзнакою. Захистив дипломну роботу на тему «Публіцистика Бориса Грінченка», ще донедавна забороненого письменника.

З липня 1960 до травня 1963 років В'ячеслав Чорновіл працював на Львівській студії телебачення спочатку редактором, потім — старшим редактором передач для молоді.

Почав виступати як літературний критик, досліджуючи творчість Т. Шевченка, В. Самійленка, Б. Грінченка.

У травні 1963 року переїхав до Києва, щоб продовжити наукову роботу з історії української літератури. Відтоді до вересня 1964 року працював на будівництві Київської ГЕС і жив у Вишгороді.

1964 року склав кандидатський мінімум, пройшов за конкурсом до аспірантури Київського педінституту, але не був допущений до навчання через політичні переконання. Це стало перешкодою до захисту вже майже готової дисертації про публіцистичну творчість та громадську діяльність Б. Грінченка.

Започаткував в Україні національно-визвольний рух шістдесятників разом з І. Світличним, І. Дзюбою, Є. Сверстюком, А. Горською, М. Плахотнюком, Л. Танюком, В. Стусом, Г. Севруком та ін. В'ячеслав Чорновіл був одним з найяскравіших організаторів та активістів цього руху, що в 60-ті — 70-ті роки протистояв тоталітарному режимові, виступав за відродження України, її мови, культури, духовності, державного суверенітету. Брав активну участь у діяльності Київського клубу творчої молоді (КТМ).

4 вересня 1965 року виступив разом з Іваном Дзюбою та Василем Стусом у кінотеатрі «Україна» на прем'єрі фільму Параджанова «Тіні забутих предків» з протестом проти арештів української інтелігенції. Далі, звичайно ж, — безробіття, обшуки й допити.

Того ж місяця за участь у правозахисному русі звільнений з роботи в газеті «Молода гвардія». Тоді ж улаштовується літпрацівником у газеті «Друг читача». За відмову давати свідчення на закритому суді братів Горинів В. Чорновола засудили до трьох місяців примусових робіт.

Репресії лише посилювали в ньому силу опору: звільнення з роботи прискорило працю над документальним дослідженням «Правосуддя чи

рецидиви терору?» (травень 1966 року). Це був, мабуть, один із найсміливіших зразків тогочасної української політичної публіцистики. Наступний вирок у листопаді 1967 року — жорстокіший: 3 роки ув'язнення в таборах суворого режиму. Причиною і цього разу виявилася журналістика: Вячеслав Чорновіл уклав документальну збірку «Лихо з розуму» (Портрети двадцяти «злочинців»), де подав матеріали про арештованих 1965 року шістдесятників. Після того, як книжку було надруковано за кордоном, міжнародна громадськість піднесла голос на захист ув'язнених, і брежнєвські холуї змушені були на це зважати. Отож дехто з тоді арештованих завдячує Чорноволові життям.

За свої книжки Чорновіл став лауреатом премії для кращих журналістів світу, що боронять права людини; а від Радянського Союзу отримав нове тюремне ув'язнення.

Після звільнення 1969 року з великими труднощами вдалося влаштуватися на роботу. З 1970 року Вячеслав Чорновіл працював спостерігачем метеостанції в Закарпатті, землекопом археологічної експедиції в Одеській області, вагарем на станції Скнилів у Львові, з 1971 року — у Львівському відділенні Українського товариства охорони природи^[1].

1970 року Чорновіл починає випуск підпільного журналу «Український вісник», в якому друкує матеріали самвидаву, хроніку українського національного спротиву. Він — його організатор, редактор і видавець. Під час відомої страхітної загальноукраїнської «зачистки» 1972 року його арештовують знову — попереду суд і вирок: 6 років таборів і три роки заслання. Це знову суд над журналістом, суд над Словом: Мордовія, Якутія, Чаппанда, боротьба за статус політв'язня, підпільна публіцистика й новий, ще потужніший виток спротиву.

Відбував термін у мордовських таборах для політв'язнів ЖХ-385/17-А (с. Озерне) і ЖХ 385/3 (с. Барашево). В. Чорновіл був організатором і учасником численних акцій протесту, голодувань, виснажливої боротьби за

статус політв'язня. Понад половину терміну провів у ШІЗО (штрафний ізолятор) і ПКТ (приміщення камерного типу). «Зеківський генерал» — так назвав нарис про нього письменник Михайло Хейфец. Разом з Борисом Пенсоном В'ячеслав Чорновіл написав книгу «Хроніка таборових буднів» (1975), яку було нелегально передано з табору за кордон і опубліковано 1976 року у журналі «Сучасність».

На початку 1978 року був відправлений етапом на заслання в с. Чаппанду (Якутія), де працював чорноробом у радгоспі, пізніше в Нюрбі — постачальником. Там написав брошуру про боротьбу за статус політв'язня в таборах (1977—1978) під назвою «Тільки один рік». Від рукопису, переданого за кордон, відновлено тільки фрагменти. 1978 року прийнятий до міжнародного ПЕН-клубу. 22 травня 1979 року Чорновіл став членом Української Гельсінської Групи.

У квітні 1980 року знову заарештований на засланні за сфабрикованим звинуваченням (фактично — за опозиційні виступи та за участь у Гельсінській групі). Тримав 120-денне голодування протесту. В останньому слові на суді В'ячеслав Чорновіл звинуватив КДБ і міліцію у фальсифікації та закликав суд не брати участі в змові. Був засуджений на п'ять років позбавлення волі. 1983 року звільнений за протестом прокурора Якутії без права виїзду в Україну. Працював кочегаром на заводі будівельних матеріалів у місті Покровську.

У травні 1985 року В'ячеслав Чорновіл повернувся в Україну. Зміг улаштуватися на роботу у Львові тільки кочегаром у Міськкрембудтресті та школі-інтернаті. Відновив активну політичну діяльність. Восени 1988 року разом з М. Горинем дав інтерв'ю закордонній журналістці Марті Коломієць, у зв'язку з чим влада розгорнула кампанію за видворення їх з СРСР. Чорновіл і Горинь звернулися до урядів усіх держав, щоб їх не приймала жодна країна. Тоді ж звільнений з роботи з політичних мотивів.

Улітку 1987 року В. Чорновіл відновив видання «Українського вісника», редактором та автором якого був протягом двох років.

11 березня 1988 року з М. Горинем і З. Красівським підписав Звернення до української та світової громадськості про відновлення діяльності УГГ. Цього ж року ініціював створення Української гельсінської спілки (УГС), яку від початку задумав як політичну партію. Був її співголовою, а також співавтором програмних документів, зокрема «Декларації принципів Української гельсінської спілки», яку оприлюднив 7 липня 1988 року на 50-тисячному мітингу у Львові. УГС стала першою в Україні відкритою опозиційною КПРС організацією партійного типу. В'ячеслав Чорновіл був одним з трьох робочих секретарів, потім членом виконкому УГС, очолював пресову службу — написав і відредагував понад сто листів прес-служби УГС, які оперативно, у день виходу, передавалися по радіо «Свобода», а також розповсюджувалися самвидавом.

4 серпня 1988 у Львові біля університету ім. І.Франка відбувся несанкціонований мітинг, на який зібралось декілька тисяч осіб. Газета “Вільна Україна” писала, що правоохоронні органи вжили оперативних заходів до його припинення. Особи, які порушували громадський порядок і виявили непослух працівникам міліції, затримані. Ведеться слідство. Фактично ж у цей день, як відзначалось у протестній телеграмі Виконавчого комітету Української Гельсінської спілки, надісланий 6 серпня 1988 р. М. Горбачову, „органи міліції КГБ, шоста рота спеціального призначення жорстоким і цинічним способом розігнали мітинг біля Львівського університету. На людей нацьковували собак, їх тягли до машин за волосся й ноги. Багатьох били, в тому числі жінок і підлітків. Таке придушення волевиявлення громадян, що потягнулися до громадського життя після 60-річного мовчання, нагадує методи розправ над народом найреакційніших режимів”. Василь Берладяну, Богдан Горинь, Михайло Горинь, Олесь Шевченко, В'ячеслав Чорновіл, які підписали телеграму за дорученням виконавчого комітету УГС, вимагали „притягнення до відповідальності винуватців антидемократичного погрому”. Цей день увійшов в історію Львова, як “кривавий четвер”.

Від часу створення (8—10 вересня 1989 року) Народного Руху України (НРУ) — член Руху та його Великої Ради, з березня 1992 — співголова, а з грудня 1992 року — голова НРУ. Ось як про цей час згадував сам В'ячеслав Чорновіл: „Ідея створення Руху виникла спонтанно, вона йшла знизу. Прийшов час «розвалу імперії», так званої перебудови. Він закликав низи до дії, а серед інтелігенції, колишніх політв'язнів, політичних діячів виявилися люди, які вирішили очолити цей рух. Я пригадую, як 17 вересня 1989 року ми вивели на вулиці Львова 200—250 тис. осіб. Це була природна потреба різко змінити ситуацію, яка на цей момент склалася в країні: ішло розвалювання комуністичної системи, дуже активізувалися народні маси, і це треба було оформити. Перша спроба створити у Львові «Демократичний фронт сприяння перебудові» була літом 1988 року, але нас тоді розігнали собаками й ОМОНОм. Наприкінці 1988 року, зайнявши національно-патріотичні позиції, нашу ідею підтримала більшість членів Спілки письменників України. Завдяки цьому нам легше було захищатися від свавілля влади. Ми змогли виголосити програмні положення НРУ. Почалося інтенсивне зростання організацій Народного Руху в областях. У вересні 1989 року відбулися установчі збори НРУ. 1993 року НРУ був перереєстрований на політичну партію, бо, будучи громадсько-політичною організацією, ми не могли брати участь у виборах.“

У березні 1990 року В'ячеслав Чорновіл був обраний депутатом Львівської обласної ради та Верховної Ради України. Він був одним з лідерів радикального крила демократичної частини Верховної Ради — Народної Ради. З квітня 1990 року до квітня 1992 року — голова Львівської облради та облвиконкому. Восени 1991 року В'ячеслав Чорновіл був кандидатом у Президенти України (2 місце, 7 420 727 голосів або 23,27%).

У жовтні 1991 року на Великій козацькій раді В'ячеслава Чорновола обрано гетьманом українського козацтва. З квітня 1992 року — на постійній роботі в парламенті України. Народний депутат України двох наступних скликань — 1994 і 1998 років. Керівник депутатської фракції Народного Руху

України. З 1995 року член української делегації в Парламентській Асамблеї Ради Європи.

Шеф-редактор незалежної громадсько-політичної газети «Час/Time» (з січня 1995 до травня 1998) і «Час» (з жовтня 1998 до березня 1999).

25 березня 1999 року В'ячеслав Чорновіл загинув за нез'ясованих обставин в автокатастрофі на шосе під Борисполем. Трагедія сталася на 5-му кілометрі автотраси Бориспіль—Золотоноша. Автомобіль Чорновола врізався в «КамАЗ» з причепом, який розвертався посеред шосе. В. Чорновіл і його водій Євген Павлов загинули на місці, прес-секретар лідера НРУ Дмитро Понамарчук був госпіталізований з важкими травмами. Пізніше внаслідок серцевого нападу помер один з трьох пасажирів «КамАЗу».

Соратники В. Чорновола та його син Тарас Чорновіл вважають його загибель політичним убивством.

На місці загибелі встановлено справжній козацький хрест. Поховано Чорновола на центральній алеї Байкового кладовища (ділянка № 1).

В'ячеслав Казимірович Липінський

(5 (18) квітня 1882, с. Затурці, Волинська область — † 14 червня 1931) — видатний український політичний діяч, історик, історіософ, соціолог, публіцист, теоретик українського консерватизму. Один із організаторів Української демократично-хліборобської партії. За гетьманату — посол України в Австрії. Походження та ранні роки

Народився у родинному маєтку польського шляхетського роду Липинських.

Зростав у середовищі католицькому, хліборобсько-шляхетському, культурно польському. Рід Липинських гербу Бродзич, який походив з Мазовії, видав цілий ряд діячів, що займали визначні становища серед тогочасної шляхти. Серед них — молодший брат Станіслав (* 1884 р.), доктор філософії, агроном-селекціонер.

Родинне походження Липинського мало вирішальний вплив на формування його поглядів та на ставлення до життя.

Навчався у Житомирській, Луцькій та Київській гімназіях.

Перебування у Києві, де він був учнем І-ої Київської гімназії, безперечно, мало вплив на подальший розвиток його поглядів.

Під час великодніх канікул 1901 року в Києві проходив крайовий з'їзд делегатів середньошкільних учнівських корпорацій Правобережжя. Липинський був одним із делегатів корпорації від І-ї Київської гімназії. В діловій частині з'їзду попросив слова семикласник Липинський, пропонуючи створити одну спільну корпорацію для римо-католиків та православних на базі української територіальної приналежності. Коли ця пропозиція не пройшла, Липинський залишив з'їзд і зрікся членства корпорації римо-католиків. Натомість, він став членом православної учнівської Громади.

Після закінчення гімназії 1902 року Липинський відбував військову службу у Ризькому драгунському полку, що стояв у Кременці на Волині. Однак пізніше військова комісія визнала його «нездатним до війська через легені та серце» (Липинський, фактично, все своє життя хворів на туберкульоз). Згодом його здоров'я покращало настільки, що на початку Першої світової війни він був мобілізований як резервний офіцер до 4-го драгунського Новотроїцько-Катеринославського полку, в лавах якого у складі російської армії генерала Самсонова відбув східнопруську кампанію. Через тяжкі воєнні умови легенева недуга відновилася, і Липинський був переведений до резервних частин спочатку в Дубно, потім в Острозі і, нарешті, в Полтаві.

Весною 1903 року Липинський вступив до Ягеллонського університету в Кракові, де вивчав агрономію та слухав лекції з інших предметів, зокрема, історії, а також відвідував лекції з української літератури Богдана Лепкого. 1906 року, закінчивши навчання, одружився у Кракові з Казимирою Шумінською та виїхав з нею до Женеви, щоб вивчати соціологію у

тамтешньому університеті. Але пробув він там лише рік, бо швейцарський клімат погано впливав на здоров'я, і лікарі порадили йому виїхати.

З 1909 року Липинський перебував почасти у Кракові, почасти у своєму власному маєтку Русалівські Чагари Уманського повіту (нині Черкаська область). Тут він господарював на хуторі, який подарував йому його дядько Адам Рокицький. Уже тоді Липинський усвідомлював необхідність повернення українському народові, який «живе, хоче жити і буде жити як народ незалежний», його еліти; ополяченій і польській шляхті в Україні треба визначитись: буде вона з народом, зійде з позиції колонізаторів чи опиратиметься ходові історії. Цю альтернативу Липинський сформулював у брошурі «Шляхта в Україні: її участь в житті українського народу на тлі його історії» (Краків, 1909), а також у статтях до журналу «Przegląd Krajowy» (Київ, 1909), до редакції якого він входив.

Напередодні Першої світової війни брав участь в організації за межами Росії українського політичного центру, трансформованого в Союз Визволення України (1914 рік).

Лютневу революцію 1917 року В'ячеслав Липинський зустрів, перебуваючи у Полтаві.

1917 року, на початку визвольних змагань, Липинський звинувачував українських соціал-демократів у браку державницької волі. Після Лютневої революції брав участь в українізації військових частин на Полтавщині й одночасно разом з Сергієм Шеметом, як він сам згадував, «політично організовував хліборобські консервативні елементи на Полтавщині». Тоді ж він став одним із засновників і автором політичної програми Української демократично-хліборобської партії, виданої у жовтні 1917 року.

Після визволення України від більшовиків, навесні 1918-го року, В'ячеслав Липинський зближується з Павлом Скоропадським, майбутнім Гетьманом Української Держави. У той самий час консервативні сили (УДХП, «Українська Народна Громада» П. Скоропадського та «Союз земельних власників») створюють опозиційну до Центральної Ради коаліцію

і за офіційного нейтралітету німецьких окупаційних сил розпочинають підготовку до державного перевороту. 29 квітня 1918 року Центральну Раду було повалено, Павла Скоропадського — проголошено Гетьманом.

На початку червня 1918 року В'ячеслав Липинський виїхав з України до Відня, щоб обійняти там посаду посла Української Держави.

Послом Липинський залишався і після повалення Гетьманату. Хоч він і був «перекоханим прибічником гетьманської форми правління», все ж вважав, що у складні для нації часи слід відкинути усі ідеологічні розбіжності задля роботи на благо України. Однак подальші події в Україні, той процес «самоспалення, в якому згоряє наша хата» (В. Липинський), а, зокрема, розстріл полковника Болбочана стали безпосередньою причиною відставки з посади посла УНР у Відні. Наприкінці серпня 1919 року Липинський передав справи посольства своєму заступникові, і після короткого перебування у санаторії «Гутенбрун» у Бадені оселився у Райхенау, гірському містечку у Нижній Австрії.

У Райхенау Липинський прожив майже безвиїзно до осені 1926 року, якщо не враховувати коротких поїздок до Відня, недалекого Бадена і 10-денного перебування у Берліні у травні 1921 року. Саме на ці роки припадає його найінтенсивніша наукова і громадська діяльність. Там була опрацьована монографія «Україна на переломі. 1656 — 59», звідти він керував діяльністю створеного 1920 року Українського союзу хліборобів-державників. Також В'ячеслав Липинський видавав неперіодичні збірники «Хліборобська Україна» (1920 — 25 роки), де друкувався його історіософський трактат «Листи до братів-хліборобів» (окремо виданий 1926 року).

У листопаді 1926 року Липинський за дорученням Гетьмана Павла Скоропадського переїжджає до Берліна працювати до новоствореного Українського Наукового інституту як його дійсний член. Берлінський клімат та часті зустрічі й непорозуміння з близькими до гетьманського центру людьми впливали шкідливо на фізичний стан його здоров'я і психологічний спокій. За порадою лікарів Липинський покидає працю в Інституті і знову

повертається до Австрії. Тут він оселяється у гірській місцевості Бадег поблизу Граца. Це сталося 1928 року.

Саме у цей час загострюються суперечності між Павлом Скоропадським та В'ячеславом Липинським. Липинський фактично розриває свої стосунки із Скоропадським і, натомість, зближується з Василем Вишиваним (псевдонім австрійського ерцгерцога Вільгельма фон Габсбурга), що зарекомендував себе українським патріотом і докладав значних зусиль до справедливого вирішення українського питання за кордоном. Український союз хліборобів-державників розколюється. Прихильники Гетьмана об'єднуються у Союз гетьманців-державників, а прихильники В.Липинського 1930 року створюють Братство українських класократів-монархістів, гетьманців.

Але хронічна легенева недуга Липинського загострюється. Навесні 1931 року хворобою вражене вже і його серце. Після серцевого нападу 26 квітня 1931 року Липинського перевозять до санаторію «Вінервальд», де він помирає 14 червня 1931 року.

Похований В'ячеслав Липинський у с. Затурцях на Волині. За радянської влади усі могили на польському цвинтарі, разом із могилою великого сина України В'ячеслава Липинського, були втрачені в землю колгоспною технікою. Та у перші роки незалежності місцеві рухівці розчистили кладовище й встановили пам'ятник на символічній могилі В'ячеслава Липинського.

Нині ремонтується (хоч і занадто вже кволо) родинне обійстя Липинських, понівечене перебуванням тут колгоспної худоби.

2011 року, напередодні 20-річчя незалежності України було відреставровано та відкрито меморіальний музей В. Липинського.

Левицький Модест Пилипович (* 13 липня (25 липня за новим стилем) 1866, село Вихилівка, нині Ярмолинецького району Хмельницької

області — † 16 червня 1932, Луцьк) — український письменник, культурний діяч, педагог, лікар, дипломат.

Народився Модест Левицький у графській сім'ї в селі Вихилівка Проскурівського повіту Подільської губернії (нині Ярмолинецького району Хмельницької області) — за 18 верст від повітового міста Проскурів (нині Хмельницький). Походив з давнього шляхетського роду. Був сином мирового судді та внуком священника села Олешин на Поділлі (нині Хмельницького району Хмельницької області), де віддавна виконував обов'язки духівників рід Левицьких.

Молодша сестра Модеста — znana серед паризької богемі початку ХХ століття художниця Софія Левицька.

1885 року закінчив Кам'янець-Подільську гімназію^[1]. Ще навчаючись у гімназії, 1881 року 15-річний Модест видав у Кам'янці-Подільському під псевдонімом «граф Біберштейн» 60-сторінкову книжечку «Граф Мотика» з підзаголовком «Народні перекази в Поділлі»^[2]. Примірники цього видання зберігаються нині в Національній бібліотеці України імені Володимира Вернадського, Одеській державній науковій бібліотеці імені Максима Горького та Російській національній бібліотеці в Санкт-Петербурзі^[3].

1888 року закінчив історико-філологічний, а 1893 року — медичний факультети Київського університету. Вступив на медичний факультет з єдиним наміром — бути домашнім лікарем дружині Зінаїді, що хворіла на сухоти, та стати мужицьким «дохтуром», щоб пізнати життя^[4].

У 1917–1920 роках письменник підтримував ідею створення самостійної Української держави. Через це в радянський час художня спадщина його замовчувалася, а твори було зараховано до «націоналістичних». Лише 1966 року, до століття від дня народження Левицького, львівське видавництво «Каменярь» випустило книжечку його оповідань. У відомій «Бібліотеці української літератури» 1989 року вийшов том «Українська новелістика кінця ХІХ — початку ХХ ст.», у який включено й п'ять його оповідань.

Живучи в Радивиліві, Модест Пилипович сприяв пересиланню українських патріотичних книжок зі Львова через кордон у Київ, де на такі видання існувала заборона. У 1911 році за наполяганням письменника було отримано дозвіл від генерал-губернатора на проведення в Радивиліві «святочної академії» на честь Тараса Шевченка. Але коли почалося декламування його віршів, поліція вдарила на сполох і учасників зібрання розігнала. У 1912 році Левицький улаштував у м. Кременці (тоді Радивилів входив до Кременецького повіту) виставку-продаж книжок, нелегально розповсюджував заборонені видання. У тому ж році письменника в адміністративному порядку вислали з Радивилова. Але він, оселившись у Білій Церкві, продовжував підтримувати листування з радивилівськими друзями.

Наприклад, важливу роль у його житті відіграла дружба з хірургом Петром Дмитровичем Шепченком. Великий вплив на Модеста справили твори Лесі Українки, у фондах літературно-меморіального музею в селі Колодяжному на Волині є відомості про те, що він бував у неї, консультував її як лікар, читав свої оповідання. До речі, в основу деяких із них покладено радивилівські враження. Ось, наприклад, оповідання-бувальщина «Ніобея». Пізньої осені до єврейського заїзду в маленькому містечку на Волині приїхала група артистів. Одна з артисток, Настя, погано себе почуває, вона хвора. До того ж переживає за дочку Наталочку, яка тяжко занедужала і яку довелося залишити в Дубні, адже артисти мусять виступати будь-що. Настя має вийти на сцену, вона грає головну роль Ніобеї, і якщо відмовиться — її викинуть із трупи. До хворої викликали лікаря. Виступ усе-таки відбувся, Настя сподобалася глядачам, але, граючи роль матері-страдниці, котра втратила дітей, не знала того, що ще перед початком вистави надійшла телеграма про смерть дочки. Неважко здогадатися, що в ролі лікаря письменник вивів себе й описав те, що, очевидно, насправді сталося в Радивиліві.

В оповіданні «Законник» дія відбувається в камері в'язниці. Один із затриманих, судячи з його розповіді, з Радивилова, де зовсім різні інтереси відстоювали українці та місцеві євреї, з одного боку, і російські чиновники, з другого. З'ясовується, що всіх затримано за агітацію напередодні виборів. Причому «истинно русским» людям, монархістам перепон у такій діяльності не створювалося. «От тобі й свобода виборів... — розмірковує один із затриманих. — Подався до Соколовського: як таки, кажу, чорносотенцям воля, а нам і рота роззявить не дадуть». Соколовський знався на законах, а тому сподівався подати заяву «про всі неправди на виборах, про всі шахрайства „истинно русских“». Однак врешті-решт скінчилося все тим, що й Соколовського було кинуте до в'язниці. Отже, цим оповіданням автор доводив, що в імперській Росії не може бути й мови про права людей інших національностей, адже на кожному кроці слова «агітатор», «крамольник», «жид» промовляються жандармами майже як синоніми. Радивилівська суспільна атмосфера початку двадцятого століття відображена і в інших оповіданнях письменника. Ще чекають свого видавця його роман «Перша руїна», публіцистичні «Спогади лікаря» тощо.

Недостатньо досліджені такі сторінки біографії, як керівництво дипломатичною місією УНР у Греції, міністерством здоров'я уряду УНР на вигнанні (в Польщі), викладацька робота в Українській господарчій академії у Подебрадах (Чехія). Модест Левицький — також автор граматики української мови, науково-популярних творів із медицини. Останні роки він учителював у гімназії в Луцьку, вів уроки української мови й літератури.

У цьому місті й помер. Там і похований.

У містечку Радивиліві на Рівненщині одна з вулиць носить ім'я цього своєрідного письменника: у 1900 — 1912 роках він жив і працював тут лікарем. На той період припадає вихід у світ першої його книжки «Оповідання» (1907).

В серпні 1921 року у Відні М. Левицький та представник УСРР Кудря проводив перемовини з метою залучення української інтелігенції, що

емігрувала в Австрію, до співпраці з радянським урядом та організації рееміграції в УСРР.

Данило Галицький

Зовсім малим хлопчиком, у чотири роки, його посадили на "золотокований" престол Галицько-Волинського великого князівства. У розквіті сил і слави загинув батько, Роман Мстиславич, безстрашний переможець половців та "иных народів", як звали його літописці. Удова, княгиня Анна, залишилася з двома синами, молодшому з яких, Василькові, ледве виповнилося два роки. Одразу ж по досягненні сумної звістки про смерть Романа проти його родини піднялося могутнє галицьке боярство, подолане, але не викоренене великим князем. За боярами стояли належні їм міста й села, величезні багатства, тисячі озброєних людей.

Княгиня відчула, що втрачає ґрунт під ногами. Волинянка за народженням була чужою у Галичі, де прожила з чоловіком трохи більше п'яти років, ні в що не втручаючись, поглинена турботами про дітей. Вона могла спертися лише на хоробру, але нечисленну дружину Романа та на купку волинських бояр, що залишилися вірними родині сюзерена. Велика смута розпочалася в Галицькій землі, з сумом занотував літописець.

Анні з синами довелось залишити Галицьке-Волинське князівство й просити притулку у володарів сусідніх держав, Польщі й Угорщини, з якими її чоловіка зв'язували союзні взаємини. Сама вона з Васильком їде до Кракова, а Данила з кимось із ближніх бояр Романа відіслали до Буди, де він на кілька років став другом свого ровесника Бели, сина короля Андрія.

Тим часом феодальна анархія настала на Галицько-Волинській Русі. Бояри, розбившись на кілька партій, невпинно ворогували, закликаючи на престол підхожих собі претендентів. Руйнацію державної структури ще недавно сильного та єдиного великого князівства яскраво характеризує факт самочинного вокняжіння в Галичі 1212 р. боярина Володислава, проводиря ворожой до Романовичів партії земельної аристократії. То було

найбрутальнішим порушенням норм феодального права Давньої Русі, згідно яких князем міг стати лише той, хто ним народився, тобто член династії Рюриковичів.

У перебігу більш ніж тридцятилітньої боротьби за Галич і його землю між іноземними феодалами, прийшлими здалеку руськими князями та місцевими боярами Данило кілька разів сідав на хиткий галицький престол, і кожного разу його скидали бояри. Але князь не втрачав оптимізму. Перебуваючи у волинській глушині, в маленьких містах Тихомлі й Перемишлі, Романовичі, за словами галицького літописця, «стали княжити там із своєю матір'ю, на місто Володимир поглядаючи. Й мовили вони: «Як там не крути, а Володимир буде наш!»

Зовсім юний, але розумний, розважливий, сміливий і наполегливий Данило з кожним роком наганяв страху на галицьке боярство, яке не могло не зважати на народне прагнення бачити старшого Романового сина великим князем. Тому 1219 р. бояри запросили на княжіння уславленого полководця Мстислава Мстиславича на прізвисько Удатний, тобто удачливий. Мстислав дійсно був непереможним полководцем і за три роки до того виграв знамениту Липицьку битву у володимиро-суздальських князів, найсильніших на тогочасній Русі. Мстислав княжив до того в Новгороді Великому, але так само, як і всі інші князі, непевно почувався на престолі, бо новгородські бояри щомиті могли вигнати його. Тому і пристав на пропозицію перебраться до Галича, не відаючи, що змінює одне лихо на інше, набагато більше. Дуже швидко він потрапляє у повну залежність від галицьких великих бояр, які крутили ним на власний розсуд.

Всього того Данило тоді не знав. Йому просто було образливо бачити чужинця на батьківському престолі. Але юний князь добре усвідомлював, що час його ще не настав, що не склалися умови для рішучого наступу на Галич. І він прийняв вокняжіння Мстислава в Галичі зовні спокійно. Більше того, вирішив укласти союз із новим князем і одружився з його дочкою Анною.

Не встиг огледітися Данило, як юність минула. Та чи й була вона? Адже ще малим хлопцем мати й волинські бояри посадили його на високого батькового коня й сказали: «Ти наш повелитель і заступник, веди нас!» І княжич на все життя запам'ятав ці слова. Він з малих літ виявляв неабияку розсудливість і почуття обов'язку щодо своєї родини і оточуючих його бояр і старших дружинників, роздумував про державні справи й про долю Русі. Де вже йому було виявляти юнацький запал і безпосередність! 1219 р. Данилові виповнилося лише 18 років, але в суспільстві його сприймали як дорослого й досвідченого мужа, про що не раз свідчить галицький літописець. Та й сам князь розумів, що він, і лише він, є опорою дому Романовичів, єдиним, хто може захистити його й відновити втрачену єдність Галицько-Волинського великого князівства.

Богачук Олександр Теофілович (18 грудня 1933 року, село Сокіл, Волинь — †18 травня 1994 року, Луцьк) — український поет, журналіст. В антологію української поезії Олександр Богачук увійшов разом з іменами Дмитра Павличка, Бориса Олійника, Миколи Негоди, Леоніда Куліша, Павла Глазового, Ліни Костенко, Миколи Сингаївського.

Народився в селі Сокіл Рожищенського району на Волині. Дід і батько його були сільськими ковалями. Дід був справжній маестро молота і смичка. Вдень він працював важким ковальським інструментом, а ввечері брав до рук тонкостанну скрипку. Після війни, закінчивши Луцьку середню школу робітничої молоді, О. Богачук вступив на історико-філологічний факультет до Луцького педагогічного інституту імені Лесі Українки. В інституті бере активну участь у літературному житті, починає публікувати вірші. У 1958 році, у рік закінчення інституту, вийшла його перша поетична збірка *«Незабутнє»*. Цю книжку досить доброзичливо зустріла критика. Через рік виходить друга збірка поета *«Вересневий грім»*, яка, на думку критика Степана Крижанівського, стала подією в українській літературі.

Після закінчення інституту Богачук кілька років працював у районній газеті. Працював також у газеті "Радянська Волинь". За характером своєї роботи часто зустрічався з людьми, пізнавав життя у всіх його вимірах. Вже пізніше, працюючи старшим редактором обласного управління у справах преси, Олександр Богачук видає третю, невеличку за обсягом, але вагому за змістом поетичну збірку з категоричним імперативом у назві «*Hi!*».

Згодом одна за одною з'являються на світ книжки: «*Зелене руно*», «*Золота жінка*», «*Крик попелу*», «*Стогін землі*». Гонорар за останню Олександр Богачук і художник Леонід Хведчук, який ілюстрував книжку, перерахували у Фонд миру. У 1984 році виходить пісенний збірник — «*Світи мені, Дніпре*». В цьому ж році автор видає збірку поезій «*Горно*».

У грудні 1985 року Олександр Богачук переїздить на роботу до Рівного, де очолює новостворену Рівненську обласну організацію Спілки письменників УРСР. У 1988 році виходить остання збірка поета «*Цвіт роси*». 18 травня 1994 року Олександр Теофілович помер у Луцьку, залишивши нам велику поетичну спадщину. Похований на місцевому кладовищі у Луцьку. 2 листопада 2003 року, напередодні 70 річниці у рідному селі поета за ініціативи громади було встановлено пам'ятний знак.

Грищенко Анатолій Дем'янович

(? -1990) - Льотчик-випробувач, Герой Росії (помертньо). Працював на МВЗ ім. М. Л. Міля. Відчував Мі-26. Брав участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Карпукін Віктор Федорович - командир підгрупи спеціального підрозділу "Грім" Групи "А" ("Альфа") 7-го Управління КДБ СРСР у спецоперації "Шторм-333", капітан.

Народився 27 жовтня 1947 року в місті Луцьк нині Волинської області (Україна) в сім'ї військовослужбовця. Російський.

У лавах Збройних Сил СРСР з 1966 року. У 1969 році закінчив Ташкентське вище військово-танкове командне училище, і був направлений для подальшого проходження служби в Прикордонні війська КДБ СРСР:

займав різні командні посади в Московському вищому прикордонному командному училищі, від курсового офіцера до командира роти навчально-бойових машин. З 1974 року навчав перший склад щойно створеного спецпідрозділу КДБ (Група "А"), керованого Героєм Радянського Союзу В.Д. Бубенін, водінню бойових машин та стрільби з озброєння, встановленого на бронетехніці.

У вересні 1979 року прийнятий на службу до Групи "А" ("Альфа") 7-го Управління КДБ СРСР, де пройшов шлях від заступника командира 4-го відділення до керівника "Альфи". За цей період неодноразово керував та особисто брав участь у різних оперативно-бойових заходах та спеціальних операціях, у тому числі в штурмі палацу "Тадж-Бек" (резиденція глави Афганістану Хафізулли Аміна) в столиці Республіки Афганістан - місті Кабулі 27 грудня 1979 р.

У той день, о 18 годині 25 хвилин, коли почався штурм цієї добре охороняється цитаделі, БМП Карпухіна, подолавши крутий серпантин дороги навколо пагорба, на якому був збудований палац Аміна, першою прорвалася до "Тадж-Беку". Спішившись, В.Ф. Карпухін і його підлеглі відкрили прицільний вогонь по афганцям, силуети яких добре виднілися у віконних отворах палацу, давши тим самим можливість іншим бійцям своєї підгрупи десантуватися. Це дозволило швидко проскочити під стіни і прорватися на перший поверх.

Результатом таких стрімких і грамотних дій стало те, що штурм, який вважався неприступним, "Тадж-Бека", що мав стіни 2-метрової товщини і привертала 2,5-тисячної охороною, тривав 40 хвилин. Спецназівці КДБ втратили вбитими 5 осіб (у їх числі командира спецпідрозділу "Зеніт" полковника Г.І. Бояринова). Під час цього жорстокого бою, коли майже всі бійці "Грома" і "Зеніта" були поранені, Карпухін В.Ф. не отримав жодної подряпини.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 28 квітня 1980 року "за мужність і відвагу, проявлені в спеціальних бойових операціях" капітану Карпухін Віктору Федоровичу присвоєно звання Героя Радянського Союзу з врученням ордена Леніна і медалі "Золота зірка" (№ 11433).

По закінченні Вищої школи КДБ СРСР, з 1984 року він заступник начальника Групи "А". Брав участь у звільненні заручників в Тбілісі, Баку, Єревані, Степанакерті, Саратові. Разом з "Альфою" пройшов усі "гарячі точки" на території СРСР.

У 1988-91 роках В.Ф. Карпухін очолював Групу "А" ("Альфа") 7-го Управління КДБ СРСР. У серпні 1990 року "альфівці" Карпухіна разом з бійцями Групи "Витязь" звільнили заручників з сухумського слідчого ізолятора. Ця спеціальна операція, як і штурм палацу Аміна, золотими літерами вписано в історію легендарного підрозділу антитерору. Після подій у Москві, 19-21 серпня 1991 року, генерал-майор В.Ф. Карпухін в запасі.

З 1991 року по 1992 рік - керівник Служби безпеки Президента Казахстану Назарбаєва Н.А. Після чого, з 1992 року працював у сфері приватного детективного бізнесу, і з цього ж часу - голова правління Асоціації ветеранів війни в Афганістані. Член Комітету Торгово-промислової Палати РФ з безпеки підприємницької діяльності. Очолював велику некомерційну структуру "Росфонд". Вів активну громадську діяльність, спрямовану на надання допомоги ветеранам бойових дій в Афганістані та Чеченській Республіці. Тісно взаємодіяв з діючими співробітниками органів безпеки, передаючи їм свій бойовий і життєвий досвід.

Герой Радянського Союзу, генерал-майор запасу В.Ф. Карпухін раптово помер у ніч з 23 на 24 березня 2003 року від обширного інфаркту в 5-му вагоні, дев'ятого купе поїзда "Мінськ-Москва", повертаючись зі столиці Білорусі з ювілейних торжеств білоруського Союзу ветеранів війни в Афганістані. Поховано 27 березня 2003 року в Москві, на Ніколо-Архангельському кладовищі.

Нагороджений орденом Леніна, орденом Червоного Прапора, медалями, нагрудним знаком "Почесний співробітник держбезпеки".

10 лютого 2009 в місті Луцьку Волинської області України відбулося урочисте відкриття меморіальної дошки воїну-інтернаціоналісту, Герою Радянського Союзу, одному з командирів легендарної групи "Альфа", генерал-майору Віктору Карпукін. Дошка встановлена з нагоди Дня вшанування учасників бойових дій на території інших держав за ініціативою воїнів-інтернаціоналістів Волині та Міжнародній асоціації ветеранів підрозділів "Альфа" на вулиці Воїнів-інтернаціоналістів, будинок № 1.

Іван Фурів – відомий на Волині громадський діяч та профспілковий лідер, цікава, неординарна особистість, чесна, порядна людина, патріот України.

У 1981–1988 роках Іван Іванович очолював волинську облпрофраду, працював над розширенням кількісного та якісного складу профспілок, які 1988 року налічували біля 477 тис. осіб. це найвищий результат майже за всю історію краю. під час перебування І. Фуріва на посаді начальника управління в справах захисту населення волинської області від наслідків аварії на ЧАЕС, завдяки його зусиллям введено в експлуатацію 13 об'єктів охорони здоров'я, 19 загальноосвітніх шкіл, 5 шкільних їдалень, прокладено десятки кілометрів газопроводу, водогонів до населених пунктів, що постраждали від стихії, зроблено багато інших добрих справ на благо людей праці.

Держава нагородила Івана Фуріва орденами Жовтневої революції, Трудового Червоного прапора, «Знак Пошани», «За заслуги» III ступеня. У 1987 році він удостоєний звання Лауреата премії профспілок за кращі проекти та будівництво.

Іван Іванович вважав, що у вільний час людині потрібна книжка, тож не випадково побудував нове приміщення для волинської обласної профспілкової бібліотеки, що 1987 року відкрила двері першим читачам.

Період розквіту бібліотеки, яка цьогогоріч відзначає 60-ліття, припадає саме на часи головування Івана Фуріва. Ось чому президія Федерації

профспілок Волинської області присвоїла його ім'я обласній профспілковій бібліотеці, а жителі міста й області мають можливість сьогодні користуватися послугами просвітницького закладу.

Ян Юзеф Фітцке (пол. *Jan Józef Fitzke*) (20 січня 1909, Гдув — 1940) — польський історик, археолог, організатор музейної справи у місті Луцьку та на Волині.

Ян Юзеф Фітцке народився у с. Гдув Малопольського воєводства (Польща) 20 січня 1909 року.

В 1929—1933 роках навчався в Ягеллонському університеті (Краків), вивчаючи давню історію.

З 1930 року Фітцке — член Польського Археологічного Товариства.

У серпні 1936 року Ян Фітцке приїжджає працювати археологом у Волинський музей у Луцьку, а з початку 1937 року стає його головним хранителем (тепер Волинський краєзнавчий музей).

Протягом 1936—1939 років молодий археолог проводив регулярні розкопки на значній території Волинського воєводства. Найвідоміші дослідження і знахідки були зроблені у Луцьку (в районах Красне, Гнідава, Яровиця), де досліджувалися поселення культури лінійно-стрічкової кераміки; смт. Торчині — могильник стжижовської культури епохи бронзи; с. Піддубцях — розкопано кургани X-XII ст. з тілопокладними похованнями із супровідним матеріалом (предмети побуту, прикраси, зброя), м. Любомлі — дослідження на давньоруському городищі X-XIII ст.; с. Боратині та с. Шепель — розкопано кургани епохи бронзи; у с. Дружкополі та с. Черську — кремаційні могильники лужицької культури; у с. Берестяни — давньоруські кургани. Фітцке здійснив також розвідки на поселеннях і городищах у місті Рожище, селах Кульчин, Жидичин, Коршів, Маркостав, Амбуків, Дерев'яне, Баїв, Буяни, Линів, Білосток, Несвіч.

Меморіальна табличка Яну Фітцке у м. Луцьку на будинку, де був у 1930-ті роки музей (вул. Б.Хмельницького,12). Автор-скульптор Ірина Дацюк.

Активну участь брав Ян Фітцке і в роботі Волинського відділу Польського краєзнавчого товариства, був причетний до організації музейної справи у Волинському воєводстві (опікувався колекціями музею князів Острозьких; збирав матеріали, пов'язані із перебуванням на Волині Ю. І. Крашевського; упорядкував нумізматичну колекцію Волинського музею (видав також каталог монет); сприяв створенню регіональних музеїв у Дубно та Крем'янці.

Важливе значення мала для молодого дослідника і робота у редакційному комітеті щомісячника «Земля Волинська» — органу Волинського відділу Польського краєзнавчого товариства, що був присвячений культурним та краєзнавчим проблематикам. Опублікував тут статті «Праісторичний Любомль», «Над Случчю», «Важливі відкриття у замку Любарта в Луцьку» та ін..

Роботу молодого і перспективного дослідника перервала друга світова війна. За день до її початку, як підпоручик запасу, Ян Фітцке був призваний до Польської армії. Разом із своєю частиною він відбуває до Нового Сончу, а потім до Бережан. За кілька днів піхотна частина, у якій служив Ян Фітцке, потрапляє у полон до підрозділів Червоної Армії. Разом з тисячами інших польських офіцерів він опиняється у таборі для військовополонених у Козельську на Смоленщині, звідки написав до рідних у Краків в листопаді 1939 р. останнього листа. Наприкінці квітня 1940 року, під час ліквідації табору у Катинському лісі, Ян Фітцке був розстріляний органами НКВС.

Як зазначає відома дослідниця Анна Кульчицька-Лецеєвич «...діяльність Яна Фітцке була імпонуюча. Адже він зробив диплом лише в 1933 році, а в 1939 все закінчилося».

Ян Фітцке увічнений на пам'ятній таблиці Ягеллонського університету у Кракові. Не завершені ним археологічні дослідження на теренах Волині

були продовжені у радянські часи та за роки незалежності України: у Торчині — М. Пелешишиним, Берестянах — В. Гупало, Шеплі — М. Кучінком, у Луцьку — М. Кучінком, Г. Охріменком та О. Златогорським.

Канишевський Григорій Митрофанович

(13 (26) листопада 1912, Київ — †1991) — український актор, режисер. Народний артист України (1964 р.).

Працював у Волинському українському музично-драматичному театрі; ролі у виставах («Живий труп», «Запорожець за Дунаєм»); постановки («Назар Стодоля»).

Народився 26 листопада 1912 року в м. Київ в сім'ї робітника. Творчу діяльність розпочав в 1932 році в Київському робітничо-селянському театрі ім. Шевченка (м. Черкаси) спершу актором, згодом і директором театру. Далі — Миргородський пересувний. З березня 1945 року, відповідно до Урядової Постанови «Про переведення Миргородського пересувного театру до Луцька» — актор Волинського облмуздрамтеатру. Зіграно понад 350 ролей.

Автор кількох драматичних творів.

Нагороджений медалями: «За доблесну працю» (двічі) та «Ветеран праці».

Фридерик Шопен

Народився в 1810 р., ймовірно, 22 лютого, в с. Желязовій Волі, під Варшавою. Його батько Нікола (Міколай) Шопен, французький емігрант, служив гувернером і шкільним вчителем; мати виховувалася в дворянській сім'ї.

Вже дитиною Шопен проявив яскраві музичні здібності; у 7 років його почали учити гри на фортепіано, і в тому ж році був виданий складений ним маленький полонез соль мінор. Перші професійні уроки гри на фортепіано отримав від віолончеліста Войцеха Живного (нар. 1756 у Богемії), що

тривали з 1816 до 1822. Незабаром Шопен став улюбленцем аристократичних салонів Варшави.

Подальшим розвитком Шопена опікувався Вільгельм Вюрфель (нар. 1791 у Богемії). Цей відомий піаніст та професор Варшавській консерваторії давав Шопену цінні (хоча нерегулярні) уроки органної музики і, можливо, фортепіано. З 1823 по 1826 роки Шопен навчався у Варшавському ліцеї, де його батько був професором. Восени 1826 юний музикант почав вивчати музичну теорію, фігурний бас, і композицію з Йозефом Ельснером (нар. 1769 у Сілезії) у Варшавській консерваторії. У 1831 він виїхав з Польщі до Відня, перед тим як оселився у Парижі, де провів значну частину життя.

Шопен вперше відвідав Відень на початку 1829, де давав концерт на фортепіано і отримав перші похвальні рецензії. Наступного року він повернувся до Варшави, де 17 березня у Національному Театрі дав прем'єру свого Концерту для фортепіано фа мінор. 1831-го року Шопен покидає Польщу і оселяється в Парижі. Там починає працювати над своїми першими скерцо і баладами, також починає перший зошит етюдів. Тоді ж у Шопена проявляється захворювання на туберкульоз, з яким композитор боротиметься все життя.

Початок і середина 1830-х у Парижі були плідним часом композитора. Він завершив свої найвідоміші роботи і регулярно давав концерти, що мали шалені відгуки. До 1838 Шопен став відомою людиною в Парижі. Серед його найближчих друзів був оперний композитор Вінченцо Беліні і художник Ежен Делакруа. Його друзями також були композитори Гектор Берліоз, Франц Ліст і Роберт Шуман, і хоча він іноді критикував їх музику, Шопен присвятив їм деякі свої композиції.

У 1836 Шопен попрямував до Чехії побачитися з батьками. Перебуваючи у Марієнбаді, він захопився юною полькою Марією Водзінською. Проте їх змовини були незабаром розірвані. Восени того ж року в Парижі він познайомився з видатною жінкою — баронесою Дюдеван,

яка придбала на той час широку літературну популярність під псевдонімом Жорж Санд. Шопену було тоді 28 років, мадам Санд — 34. Їхній союз продовжувався вісім років, причому велику частину цього часу вони провели в сімейному маєтку письменниці в Ноані.

Взимку 1838—1839 років, яка була прожита з Жорж Санд на Майорці (Балеарські острови) здоров'я композитора значно погіршилось. Поєднання поганої погоди з безладом в домашньому господарстві, мабуть, згубним чином подіяло на його вже зачеплені туберкульозом легені. У 1847 відносини Шопена з Жорж Санд остаточно зіпсувалися в результаті втручання музиканта у відносини його подруги зі своїми дітьми від першого шлюбу. Ця обставина, разом з прогресуючою хворобою, сповнювала Шопена чорною меланхолією. Останній раз він виступив в Парижі 16 лютого 1848. Через вісім днів вибухнула революція, що повалила короля Луї Пилипа. Друзі композитора відвезли його до Англії, де, вже дуже хворий, він грав у королеви Вікторії і дав кілька концертів — останній з них відбувся 16 листопада 1848.

Через тиждень він повернувся до Парижа. Не в змозі більше давати уроки, Шопен вимушений був прийняти щедрю допомогу від своєї шотландської шанувальниці Джейн Стірлінг. Доглядати хворого приїхала з Польщі сестра композитора, Людвіка; не залишали його увагою і французькі друзі. Шопен помер в своїй паризькій квартирі на Вандомській площі 17 жовтня 1849. Відповідно до його бажання на відспівуванні в церкві св. Мадлен прозвучали фрагменти реквієму Моцарта.

Шопен похований на паризькому кладовищі Пер-Лашез. Серце Шопена, за його заповітом, було перевезено на Батьківщину і покоїться в костелі Святого Хреста у Варшаві

Яросла́в Олекса́ндрович Гала́н

(27 липня 1902, Динів, нині Підкарпатського воєводства, Польща — † 24 жовтня 1949, Львів) — радянський письменник, журналіст, громадський і політичний діяч.

Народився у сім'ї службовця. Закінчив гімназію у Перемишлі (нині місто Перемишль, Польща). Навчався у Віденському університеті (1922–1926) та Краківському університеті (1926–1928).

Від 1924 — член Комуністичної партії Західної України (КПЗУ).

Викладав польську словесність в українській приватній гімназії в Луцьку. 1929 позбавлено права на педагогічну роботу в межах тогочасної Польщі як члена КПЗУ й активіста прокомуністичної організації революційних письменників «Горно» у Львові.

1930–1932 — співробітник львівських часописів «Вікна» (друкований орган «Горна») та «Нові шляхи». 1932–1939 жив із випадкових заробітків.

1932 до УСРР на навчання виїхала дружина письменника — Ганна Галан (Геник). 1937 її, студентку Харківського медичного інституту, за фальшивим звинуваченням арештували й невдовзі стратили.

1935 Галану було відмовлено в радянському громадянстві.

Письменник брав активну участь у комуністичному підпіллі, в підготовці та проведенні Антифашистського конгресу діячів культури (Львів, 1936).

Перебував під наглядом поліції. Галана двічі заарештовували — 1936, 1937.

Після приєднання Західної України до СРСР працював кореспондентом львівської обласної газети «Вільна Україна» (1939–1941), республіканських газет — «Правда Украины» та «Радянська Україна» (1942–1948).

Під час війни був коментатором на радіостанції імені Тараса Шевченка (Саратов, 1942), на радіостанції «Радянська Україна» (Москва, 1943) та на пересувній прифронтовій радіостанції «Дніпро» (1943), працював у групі журналістів при ЦК КП(б)У.

Від листопада 1945 до квітня 1946 — спеціальний кореспондент газети «Радянська Україна» на Нюрнберзькому процесі.

У воєнні та повоєнні роки Ярослав Галан засуджував ідеї української державності, засуджував ОУН, УПА, а також греко-католицьку церкву. Його стаття «Плюю на Папу» стала відповіддю на відлучення його від Церкви папою Пієм XII.

Перебуваючи на Нюрнберзькому процесі, він не міг не знати про факти переслідування нацистами католицької церкви^[1], оскільки вони були вказані в одному з обвинувачень керівництву Третього Рейху^{[2][3]}. Під час слухань, зокрема, озвучувались цифри 237 храмів та 67 капличок католицької церкви, знищених режимом Третього Рейху.^[4] Однак це не завадило Я. Галану паплюжити католицьку церкву, звинувачуючи її у співпраці з нацистами, писати у памфлетах про взаємну підтримку нацистів та Ватикану^[5], незважаючи що Ватикан ще в 1937 році офіційно рішуче засудив нацистський режим^[6]. Розстріл власної дружини НКВД в Харкові не змусив його переглянути власне ставлення до сталінської влади. Всупереч фактам масових сталінських репресій над населенням Західної України^[7] Ярослав Галан у своїх творах змальовував життя західних українців в сталінському СРСР, як «велич визволеної людини»^[8]

Вбитий у робочому кабінеті двома бойовиками ОУН-УПА, один з яких був особисто знайомий з письменником. Смерть спричинили 11 ударів сокирою по голові, причому більшість з них була нанесена вже після смерті. Вважається, що приводом для вбивства стали антиклерикальні памфлети письменника. Проте Василь Кук, командувач УПА та сучасні дослідники припускають, що замах був організований співробітниками КДБ з метою дискредитації націоналістичного підпілля в очах громадськості. Микита Хрущов особисто інформував про смерть Я. Галана Йосипа Сталіна, причому для «колориту» сказав, що вбивці користувалися гуцульською сокирою-барткою.

За часів СРСР користувався у влади великою повагою, у липні 1977 видавництво «Наукова думка» на вшанування 75-річчя з дня його народження стотисячним тиражем випустила першу книгу чотиритомного видання творів Галана.

На честь Ярослава Галана названі вулиці в кількох населених пунктах колишнього СРСР. У Харкові названа іменем Ярослава Галана вулиця яка розташована поряд з медичним університетом, де навчалася його розстріляна дружина.

Степан Бандера (01.12.09 - 15.10.59)

Народився в с. Старий Угринів Калуського повіту на Станіславщині (тепер Івано-Франківщина) в родині греко-католицького священника. В 1919 - 1927 навчався у Стрийській гімназії. На поч. 1922 став членом Пласту, а згодом - Організації Вищих Класів Українських Гімназій. Після закінчення гімназії намагався виїхати у Чехо-Словаччину для навчання в Українській Господарській Академії у Подебрадах, але не дістав дозволу від польських властей. В 1928 Б., ставши членом Української Військової Організації, отримав призначення спочатку у відділ розвідки, пізніше - пропаганди. Одночасно належав до студентської організації Група Української Націоналістичної Молоді, що була тісно пов'язана з УВО. В 1929 Б. вступив в Організацію Українських Націоналістів (ОУН), з 1931 - член Крайової Екзекутиви ОУН на Західно-Українських-Землях (ЗУЗ), а з червня 1932 - заступник Крайового Провідника і референт пропаганди. В червні 1933 на берлінській конференції ОУН Б. був офіційно затверджений Крайовим Провідником ОУН на ЗУЗ. Під час зустрічей з Є. Коновальцем Б. виклав власне бачення шляхів розбудови організації та розгортання національно-визвольного руху в Західній Україні. В 1933 Б. спланував і провів шкільну акцію, спрямовану проти спроб польського уряду полонізувати українське шкільництво. Підтримуючи акції протесту Українського Національно-Демократичного Об'єднання проти спланованого голодомору 1932-33 в

Наддніпрянській Україні, Б. доручив М. Лемику здійснити замах на радянського консула у Львові. В 1934 Б., виконуючи постанову конференції ОУН у Берліні (1933), підготував замах на одного з головних організаторів політики “пацифікації” щодо українського населення Галичини і Волині міністра закордонних справ Польщі Б. Перацького. В червні 1934 заарештований і в ході Варшавського процесу 1935-36 і Львівського процесу 1936 був засуджений до смертної кари, згодом заміненої на довічне ув'язнення. З 1936 Б. разом з М. Лебедем, М. Климишиним, Я. Карпинцем, Є. Качмарським, Р. Мигалем та іншими націоналістами перебував у в'язниці “Święty Krzyż” (“Святий Хрест”) у Варшаві. Після розвалу Польської держави у вересні 1939 звільнений з тюрми. Прибувши до Львова, Б. разом з активом ОУН протягом короткого часу виробив детальний план розбудови мережі ОУН на теренах всієї України. В 1939 очолив течію в ОУН, яка стояла в опозиції до методів і тактики діяльності Проводу Українських Націоналістів під керівництвом А. Мельника. 10.2.1940 у Кракові був створений Революційний провід ОУН на чолі з Б., затверджений у квітні 1941 Великим Збором ОУН. Після початку радянсько-німецької війни 1941-45 ОУН ставить своїм завданням відновлення української державності. За розпорядженням Б. були сформовані три похідні групи ОУН (загальна кількість 6 тис. чол.), Дружини Українських Націоналістів (складалися з військових частин “Нахтігаль” і “Роланд”), організовано редакції газет. 30.6.1941 ОУН (під проводом Б.) проголосила у Львові відновлення на західноукраїнських землях української державності і сформувала орган крайової влади на чолі з Стецьком Ярославом - Українське Державне Правління. 6.7. 1941 Б. був заарештований окупаційними властями і після відмови скасувати акт відновлення Української держави ув'язнений у концентраційному таборі Саксенгаузен. У цей же час брати Б. були кинуті до німецького концтабору Освенцім, де загинули в 1942. Після звільнення з концтабору військами союзників Б. внаслідок постійної загрози арешту радянськими спецслужбами був змушений змінювати місце перебування.

Жив в Інсбруку, Зеєнфельді, Мюнхені. В лютому 1946 (за іншими даними - в 1947) Б. очолив провід Закордонних Частин ОУН (ЗЧ ОУН). У грудні 1950 (за іншими даними - в серпні 1952) внаслідок розходження з питань стратегії і тактики визвольного руху з Крайовим Проводом ОУН Б. відмовився від посту голови Проводу ЗЧ ОУН. В 1953-54 намагався врегулювати відносини між українськими еміграційними угрупованнями і досягти консолідації всіх націоналістичних сил за кордоном. В 1956 на Конференції ЗЧ ОУН Б. знову був обраний головою Проводу. В наступні роки активізував роботу по налагодженню зв'язків з націоналістичним підпіллям в Україні і формуванням нової нелегальної структури ОУН на українських землях. Ця організаційна діяльність Б. серйозно занепокоїла керівництво СРСР. 15.10.1959 у Мюнхені агент КДБ Б. Сташинський пострілом із спеціально виготовленого пістолету (стріляв ампулами з ціаністим калієм) вбив Б. Похований на кладовищі у Мюнхені. Б. автор декількох праць, в яких ґрунтовно розроблено теологічні і теоретичні засади українського націоналізму, зокрема “Перспективи Української Національної Революції” (1958) та ін.

Іва́н Виго́вський (? — 17 (27) березня 1664) — український військовий, політичний і державний діяч. Гетьман Війська Запорозького, голова козацької держави в Наддніпрянській Україні (1657—1659)^[1]. Представник православного шляхетського роду Виговських гербу Абданк. Син Остапа Виговського. Народився на Овруччині^[1]. Випускник Київської братської школи^[1]. Працював у київському і луцькому судах, був намісником луцького старости. Згодом поступив до кварцяного війська Речі Посполитої, де дослужився до ротмістра. На початку Хмельниччини брав участь у битві під Жовтими водами 1648 року на боці урядових військ. В ході битви потрапив до татарського полону, але був викуплений гетьманом

Хмельницьким^[1]. Після переходу на бік козаків, працював особистим писарем гетьмана, а 1650 року отримав посаду військового писаря. Сформував і очолив козацький уряд при гетьмані — Генеральну військову канцелярію. Брав участь у воєнних операціях при Пилявцях (1648), Збаражі та Зборові (1649), Берестечку (1651), Батогу (1652), Жванцю (1653), Охматові та Львові (1655)^[1]. Займався розробкою і був присутнім при укладанні Зборівського, Білоцерківського та Переяславського договорів^[1]. В квітні 1657 року при тяжкохворому гетьманові, та після смерті Хмельницького, став регентом при його малолітньому синові — гетьмані Юрії. 26 липня того ж року обраний на Чигиринській раді новим гетьманом до часу повноліття Юрія, а 26 жовтня знову переобраний гетьманом на загальновійськовій раді в Корсуні^[1]. Вступив у конфлікт із Запорозькою Січчю та Полтавським полком, який вилився у повстання під проводом Мартина Пушкаря і Якова Барабаша. Намагався, так само як і опоненти, залучити на свій бік московський уряд. 31 травня 1658 року розбив повстанців і жорстоко покарав полтавську старшину, однак не зміг спинити подальші виступи опозиції, що поклали початок Руїні. В умовах загрози війни з Московією, яка виступила на боці антигетьманських сил, 1658 року уклав Гадяцький договір із Річчю Посполитою, за яким козацька Україна перетворювалася Велике князівство Руське, третю складову Речі Посполитої. За договором проголошувався руським гетьманом і чигиринським старостою. Під час козацько-московської війни 1658—1659 років вщент розбив московитів під Конотопом за допомоги кримського хана Мехмеда IV^[1]. Проте поступово втратив підтримку оточення через невдоволення козаків Гадяцьким договором. У вересні 1659 року передав булаву Юрію Хмельницькому, після чого виїхав до Речі Посполитої. Решту життя провів на Волині та Галичині, займаючи посаду київського воєводи (1659—1664)^[1]. 1660 року брав участь у Чуднівській кампанії в складі польського війська^[1]. 1662 року вступив до Львівського братства^[1]. 1663 року, після зречення Юрія Хмельницького, намагався повернути собі гетьманство, але програв Павлу Тетері. Був одним із таємних

співорганізаторів антипольського повстання, що спалахнуло 1664 року на Правобережній Україні під проводом Дмитра Сулими. Арештований поляками і козаками гетьмана Павла Тетері. Страчений в ніч з 16 (26) на 17 (27) березня поблизу села Вільховець^[1].

Бурчак Нестор Володимирович
(27.07.1931 – 15.02.1989)

Народився у селі Струтин, Золочівського району Львівської області. За фахом економіст. Закінчив у 1953 р. Львівський торгово-економічний інститут і з 1954 р. по 1964 р. працював старшим викладачем Луцького державного педінституту імені Лесі Українки. Після захисту у 1964 р. кандидатської дисертації працює до 1972 р. доцентом, а з 1972 р. зав. кафедри політекономії та філософії. У 1980 р. став ректором Луцького педінституту, який очолював до кінця життя. Важка хвороба забрала Нестора Бурчака – професора і ректора у 1989 р. Волинь втратила видатного економіста й організатора освіти, заслуженого працівника вищої школи, відзначеного державою орденом Трудового Червоного Прапора. Він мріяв про те, щоб педінститут став університетом, що й здійснилося у 1993 р., але вже не побачив наслідків своєї праці. За час керівництва інститутом Н.Бурчак вивів його на високий рівень визнання у державі. Луцький педінститут став справжнім центром освіти і культури Волині і завоював серед педінститутів СРСР перехідний Червоний Прапор за успіхи колективу і випуск висококваліфікованих спеціалістів для освіти та науки. Н.Бурчак багато разів обирався депутатом Луцької міської і обласної Рад, очолював обласне товариство “Знання”, був чудовим лектором. Зміцнюючи навчальну базу інституту, він дбав про відкриття нових спеціальностей, лабораторій, музеїв. Серед музеїв вирізнялися музеї Лесі Українки і Археології Волині.

Як вчений, професор Н.Бурчак працював у галузі вдосконалення форм і методів використання трудових ресурсів та інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Серед публікацій варто представити

“Проблеми розвитку Львівсько-Волинського промислового комплексу” (1984), “Агропромисловий комплекс адміністративного району (структура, функціонування, розвиток)” (1987), а також брав участь у підготовці “Історії Волині з найдавніших часів” (1988).

Важливою ділянкою своєї роботи Нестор Володимирович вважав будівництво навчальних корпусів, бібліотеки, гуртожитків. Саме за його активної діяльності було збудовано восьмиповерховий лабораторний корпус, четвертий і п'ятий гуртожитки, започатковано будівництво бібліотеки.

Для підготовки всебічно обдарованого учителя в інституті працював факультет громадських професій, проводилася безперервна педагогічна практика в школах області, створювались творчі мистецькі колективи, окремі з яких мали звання народних. Великою популярністю в державі користувався студентський фольклорний фестиваль “Лесина пісня”, на який приїздили студентські колективи з різних куточків України і СРСР.

Нестор Володимирович дбав про розвиток науки як основи плідної високого рівня діяльності викладачів і навчання студентів. Відбувалися конференції і наукові семінари з педагогічної майстерності, а також були започатковані краєзнавчі конференції “Минуле і сучасне Волині”.

У вільну хвилину любляв збирати гриби і рибалити. Знав цікаві куточки природи, історії та культури краю, який сходив лісовими і польовими стежками тому надавав великого значення краєзнавчій освіті.

В педінституті влаштовувались виставки відомих волинських художників, завжди виступав відомий у світі вокальний квартет “Явір”. Яворяни у лютому 1989 р. покинули гастролі і приїхали провести в останній путь Нестора Володимировича піснею “Думи мої, думи мої”.

Сьогодні в умовах реформи освіти і науки, при переході на європейські стандарти освіти дуже не вистачає такого талановитого організатора як Н.Бурчак, який би спромігся обрати найоптимальніші варіанти реформування вищої школи. Його досвід організатора, вченого і педагога, разом з мудрими

порадами допоміг би у влаштуванні університету в складних умовах ринкової економіки та реформи вищої школи.

Іван Огієнко (митрополит Іларіон)

Іван Іванович Огієнко – відома історична постать, учений, релігійний, громадський і політичний діяч ХХ ст. Його іменем названі вулиці і навчальні заклади, зокрема, Кам'янець-Подільський університет, де він працював на початку ХХ ст., був його організатором і ректором в часи Української революції 1917 – 1921 рр. У Луцьку, Житомирі та інших містах його іменем названі вулиці.

Втім, у радянських виданнях довідково-енциклопедичного характеру, історичній та політичній літературі, його намагались не згадувати або представити як українського націоналіста і ворога українського народу. Лише за межами СРСР про Івана Огієнка знали ті, хто цікавився історією України, історією культури та релігійного життя. Його діяльність одержала високу оцінку в Енциклопедії Українознавства [1], у котрій розміщено його фотографію і де він представлений під чернечим ім'ям Іларіон. У статі вказано основні напрями його наукової, громадської, а також релігійної діяльності як православного митрополита й історика церкви. Професор, організатор і ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету у 1918-1919 рр., член Наукового товариства ім. Т. Шевченка.

Ім'я І. Огієнка відсутнє на сторінках радянських видань: Великої Радянської Енциклопедії (БСЭ) [2], Радянського енциклопедичного словника (СЭС) [3], Української Радянської Енциклопедії (УРЕ) [4], Українського Радянського енциклопедичного словника (УРЕС) [5], Радянської історичної енциклопедії (СИЭ) [6], Радянської енциклопедії історії України РЕІУ [7], Літературного енциклопедичного словника (ЛЭС) [8], Короткої літературної енциклопедії (КЛЭ) [9], Української літературної енциклопедії [10] та ін. Радянська влада намагалася засобами цензури не допустити ім'я митрополита Іларіона на сторінки енциклопедичних і довідкових видань. Він

згадувався лише у виданнях, які звинувачували його у націоналізмі та співробітництві з контрреволюціонерами і ворогами радянської влади.

Втім, дивним фактом є відсутність імені І. Огієнка у довіднику «Українська література» [11], виданому у 2000-му році.

Лише з початку 90-х років ХХ ст. після розвалу соціалістичної системи і появи незалежної України дослідники використовують праці Івана Огієнка і частину його наукових публікацій українська діаспора передає в українські архіви, музеї, бібліотеки. У бібліотеці Волинського національного університету ім. Лесі Українки створюється фонд української діаспорної літератури, куди потрапляють книги за авторством І. Огієнка з Інституту Дослідів Волині у Вінніпезі. Його ім'я нарешті з'являється у довідкових виданнях.

У 1994 р. воно з'являється у «Короткому довіднику з історії України» [12]. Згадується І. Огієнко (14.01.1882 – 29.03.1972) у довіднику з історії України за редакцією І. Підкови та Р. Шуста [13], але немає у «Шкільному словнику з українознавства» [14].

У 1997 р. «Малий словник історії України» представляє митрополита Іларіона й І. Огієнка [15]. Порівняно достатня інформація про нього вміщена у посібнику Л. І. Гайдай 2000 р. [16] і в наступних перевиданнях.

Докладно розповідає про митрополита Іларіона біобібліографічний словник «Філософська думка в Україні» [17].

Майже всі довідники дають коротку інформацію, згадуючи, що Іван Огієнко народився в Брусиліві на Київщині 14 січня 1882 р., залежно від фаху видання акцентувалося на якомусь напрямі його діяльності.

У «Вікпедії» в системі «Інтернет» Іларіон (Огієнко) представлений докладно у його життєвому шляху і потужній праці на ниві церковній, науковій, громадській.

Сьогодні ім'я митрополита Іларіона (Івана Огієнка) повернулося до нащадків у багатьох перевиданнях його спадщини й інших виданнях і,

зокрема, у конференціях до 125-ої і 130-ої річниць від дня його народження, у пам'ятних знаках на його честь.

Про шанобливе ставлення і любов до Великого українця свідчить урочиста академія 17 січня 2012 р. і відкриття меморіальної дошки в Луцьку на початку вулиці його імені на приміщенні історичного факультету Волинського національного університету ім. Лесі Українки до 130-ої річницї від дня народження [18].

Мико́ла Іва́нович Теодоро́вич (1856 — 10 жовтня 1917) — педагог, церковний та громадський діяч, історик-краєзнавець Волині кінця ХІХ століття (зокрема церковної Волині); з священничого роду Волині. Належав до волинських краєзнавців ІІ пол. ХІХ ст., які гуртувалися в м. Кременці навколо Волинської духовної семінарії, Волинського історико-статистичного комітету, газети "Волинські епархіальні відомості".

За кількістю цитат і посилань на п'ятитомник Теодоровича (як і «запозичень» без посилань на джерело) на першому місці у волинезнавчій літературі.

Народився 1856 року в сім'ї священника губернського міста Гродно. Мав четверо братів (Павло, Євстахій, Василь і Петро), які теж вибрали шлях священного служіння. У 1879-му закінчив Литовську духовну семінарію у Вільно, де готували духовенство для православних епархій північно-західного регіону Російської імперії. Вищу церковну освіту здобув у Санкт-Петербурзькій духовній академії. 4 серпня 1883 року призначений викладачем Священного Письма у званні кандидата з правом на магістра у Волинську духовну семінарію, що була відкрита з 1835 року в м. Кременці. 1 квітня 1899 року призначений інспектором народних училищ Калішської навчальної дирекції з резиденцією в м. Турек, а згодом, 1 листопада цього ж

року, переведений на таку ж посаду в м. Біла (Польща) в Седлецьку дирекцію. В 1899 році Теодорович брав участь в роботі XI археологічного з'їзду у Києві.

З 1899 року розпочинається 15-річний період його педагогічної та наукової діяльності у Царстві Польському, який ще майже не досліджений. Зі спогадів сучасників відомо, що Микола Теодорович спочатку працював інспектором народних училищ Калішської та Седлецької навчальних дирекцій на Підляшші та одночасно викладав у духовній семінарії. В 1906 році він згадується вже як начальник Радомської навчальної дирекції, а через кілька років він стає інспектором Маріїнського Жіночого Інституту у Варшаві. Звідти надходять останні його наукові матеріали по історії Волині.

М. Теодорович був почесним членом «попечительства о нуждающихся воспитанниках Волынской духовной семинарии». Грошові надходження від продажу томів його історико-статистичного опису довгі роки залишалися одним з головних джерел прибутків цієї установи.

З початком Першої світової війни, як свідчать окремі сучасники, М. Теодорович разом з Інститутом був евакуйований у м. Саратов, куди були вивезені ряд державних установ та навчальних закладів. Ймовірно це сталося 1915 року, коли через німецький наступ, з Варшави були остаточно евакуйовані всі російські установи. Подальший його життєвий шлях невідомий. Як стверджує одна з версій, він помер у Саратові 10 жовтня 1917 року.

Юницький Анатолій Іванович

народився 31 березня 1912 р. у м. Ніжині на Чернігівщині. Батько хлопця був священиком у селі Червоний партизан Ніжинського району Чернігівської області. Мати як дружина священика була домогосподаркою. Коли хлопцеві виповнилося 12 років, помер батько, і весь сімейний тягар ліг на плечі матері. Після смерті матері в 1929 р. на своє утримання взяла його старша сестра.

Перші кроки у навчанні Анатолій Юницький зробив у Ніжинській семирічній трудовій школі у 1920 р. Закінчив її в 1927 р.

Восени того ж року вступив до Ніжинського агро-технікуму і був зарахований на механічний відділ. Провчившись 3 курси, закінчив його у 1930 р. Восени цього ж року почав працювати формовщиком-ливарником на механічному заводі ім. Братів Краснових в м. Сальськ Ростовської обл. Брав активну участь у художній самодіяльності.

Майбутній актор згадує: «Ще до вступу у Ніжинський агротехнікум, я мав величезне бажання поступити вчитись в один з театральних учбових закладів, але моя мати, маючи відсталі погляди на дореволюційний театр, категорично заборонила мені навіть мріяти про театр».

Доля, напевно, була прихильною до Анатолія Івановича. Під час роботи на заводі в м. Сальськ приїхав на гастролі український музично-драматичний театр «Червоний Жовтень» Ростовського тресту театрів. Юницький подав заяву дирекції про бажання працювати в театрі і був зарахований учнем студії Червоного Жовтня. З цього часу почалася його вперта робота по підвищенню акторської майстерності.

З 1934 р. Червоний Жовтень з'єднали з Красним театром ім. Г.І.Петровського.

На кінець 1935 р. його було розформовано, і актору запропонували роботу у Харківському робітничо-селянському театрі з базою у м.Лубни. Пізніше його перейменували в робітничо-колгоспний театр ім.Саксаганського з базою в м.Полтаві. У цьому театрі Анатолій Іванович працював до серпня 1941 р.

З початком війни, а саме з 17 серпня 1941 р., актор з театром Полтавської області був евакуйований на роботу у Саратовську область в м. Балаково.

У травні 1944 р. за постановою Уряду театр був відізваний в Україну у м.Миргород.

За культурно-шефську роботу над збройними Силами СРСР одержав грамоту, а також значок відмінника за доблесний труд у Великій Вітчизняній війні 6 серпня 1941-45рр. нагороджений медаллю.

3 березня 1945 р. Центральний Комітет партії і уряд республіки прийняли постанову про переведення до міста Луцька Миргородського пересувного театру і об'єднання його з Волинським обласним драматичним театром.

У складі театру тепер вже було 42 актори, з них 16 - вищої та першої категорії. У числі провідних акторів був Юницький А.І.

28 березня 1957 р. за високі творчі досягнення актору Юницькому А.І. було присвоєно почесне звання заслуженого артиста Української РСР.

12 березня 1965 р. виборцями Підгайцівського виборчого округу № 32 було обрано депутатом Волинської обласної Ради депутатів трудящих.

У березні 1967 р. Луцьким виборчим округом № 86 був обраний депутатом Волинської обласної Ради депутатів трудящих.

27 жовтня 1967 р. Юницького А.І. нагородили орденом «Знак пошани».

Працюючи у Волинському обласному муздрамтеатрі, у 1968р. актор став Народним Артистом УРСР. Звання присвоєно йому за видатні заслуги в розвитку радянського мистецтва. «Незабаром я відзначатиму 25-річний ювілей роботи у Волинському обласному муздрамтеатрі ім. Т.Г.Шевченка. Майже вся історія театру проходила на моїх очах. Зіграв понад 200 ролей. Виступав у селах і містах Волині, Білорусі, Росії, Польщі».

Будучи провідним актором, Анатолій Іванович здобув любов і прихильність глядачів, повагу і дружнє ставлення колег. Серед ролей, зіграних Юницьким — Шельменко («Шельменко-денщик» Г.Квітки-Основ'яненка), Микола («Наталка-Полтавка» І.Котляревського), Фігаро («Весілля Фігаро» П.Бомарше), Жора («Останній сигнал» Крутілкіна), Хлестаков («Ревізор» М.Гоголя), Вітрового («Калиновий гай» Корнійчука) та багато інших.

Помер актор на 64 році життя у Луцьку.

У Волинському краєзнавчому музеї зберігаються матеріали актора, які вводяться у науковий обіг вперше.

Бродський Микола Леонтієвич

15(27).11.1881, Ярославль, — 5.6.1951, Москва, радянський літературознавець. Закінчив Московський університет (1904). Професор там же з 1926. Дійсний член АПН (Агентство друку Новини) РРФСР (1947). Праці Б. присвячено вивченню російської літератури 19 ст у зв'язку з розвитком російської суспільної думки (роботи о М. Ю. Лермонтове, Ст Р. Белінськом, А. І. Герцене, І. С. Тургеневе, слов'янофілах, західниках і ін.).

Грищенко Анатолій Дем'янович 1937-1990

Герой Російської Федерації (27.02.1995; помертньо), заслужений льотчик-випробувач СРСР (12.08.1982), старший лейтенант запасу.

Народився 24 серпня 1937 року в місті Ленінград (нині - Санкт-Петербург). Дитинство і юність провів у місті Ковель Волинської області, в Житомирській області.

У 1959 закінчив Московський авіаційний інститут. З 1955 займався в аероклубі МАІ, потім літав на літаках і вертольотах в Центральному та Єгор'євському аероклубах.

У 1959-1966 працював в ЛП інженером, старшим інженером в ЛП. У 1966 закінчив вертолiтне відділення Школи льотчикiв-випробувачiв.

З березня 1967 по січень 1987 - на льотно-випробувальній роботі в ЛП. У 1976 і 1982 був льотчиком-інструктором в ЙШЛИ. Провів випробування: з транспортування важких великогабаритних на зовнішній підвісці одним і двома вертольотами; по визначенню характеристик міцності Мі-6 при виході за граничні обмеження по швидкості з входом в зону аеродинамічного зриву несучого гвинта; випробування різних комплектів досвідчених лопатей несучого гвинта Мі-6 і Мі -8; інші роботи.

У травні і серпні-вересні 1986 брав участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Отримав велику дозу радіації. Помер у США під час лікування 3 липня 1990 року. Жив в місті Жуковський Московської області. Похований у Жуковському, на Биковська кладовищі.

Нагороджений орденами Жовтневої Революції, Трудового Червоного Прапора, Дружби народів, «Знак Пошани», медалями. Його ім'ям названа вулиця в Жуковському.

Конякін Олександр Фёдорович (*1915, с. Грушківка, сьогодні Каменський район Черкаської області — †9 березня 1944) — командир батальйону 271-го стрілецького полку (181-я стрілецька дивізія, 13-я армія, 1-й Український фронт), капітан.

В 1936 році закінчив технікум харчової промисловості в м. Сміла Черкаської області. Працював на цукровому заводі в селищі Червона Яруга, сьогодні село міського типу Рокитянського району Белгородської області.

В Червоній Армії з 1939 року. Закінчив курси молодших лейтенантів. В боях Великої Вітчизняної війни з 1942 року.

Командир батальйону 271-го стрілецького полку 181-ї стрілецької дивізії 13-й армії 1-го Українського фронту капітан Конякін відрізнився в боях за плацдарм на лівому березі річки Стир (Волинська область, Україна).

22 лютого 1944 року батальйон відбив 12 контратак противника и знищив близько 600 солдатів та офіцерів противника.

9 березня 1944 року батальйон Конякіна заволодів шосейною дорогою Ковель — Луцьк у селі Сирники. Командир батальйону завжди йшов попереду, долучаючи солдатів особистим прикладом в бою. В жорстокій сутичці батальйон знищив 350 ворожих солдатів та офіцерів, змусив ворога

тікати. В цьому бою був поранений Конякін і 9 березня 1944 року помер від ран.

Указом Президіуму Верховної Ради СРСР від 25 серпня 1944 року за мужність, відвагу та героїзм, виявлені в боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками, капітану Конякіну Олександровичу посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Нагороджений орденами Леніна, Вітчизняної війни 2-ї статті.

Похоронений в Луцьку. В сквері біля школи селища міського типу Червона Яруга встановлений бюст Героя. Його ім'ям названа вулиця в Луцьку, на якій є меморіальна дошка.

Висновки

Отже, ця книга вміщує всі існуючі в Луцьку пам'ятки і пам'ятні знаки, що увічнюють важливі події та історичних осіб. Окремі події та особи представлені великими історичними довідками, оскільки відігравали важливу роль в історії краю і держави, зокрема, Луцький Меморіал Слави, Т. Шевченко, Леся Українка, М. Тедорович та інші. Це видання може бути використане для проведення екскурсій по місту, при читанні курсу волинезнавства і у пам'яткохоронній роботі.